Кафедра українознавства

Підсекція „Україна буде єдиною”

УКРАЇНІ БУТИ ЄДИНОЮ!

Автор – Антохов Р.О., студент групи 621 (ПБ1711)
Науковий керівник – проф. Кривчик Г.Г.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Дзвін шабель, пісні,
походи, воля соколина,
тихі зорі, ясні води —
моя Україна.
В. Сосюра

Славетна наша земля, яка існує будь-що: від нищівних поразок і гірких сліз до славетних перемог і безмежної людяності. Багаті чорноземи, вікові ліси, тихі води здатні замилувати кожного «від Сяну до Дону» та навіть подарувати спокій серцю й допомогти побороти його переживання. А які люди панують у цім краї! Працьовиті, винахідливі, сміливі волелюби, які здатні виконати будь-що, що забажають… Про нашу неньку можна розмовляти годинами, якщо не безперестанку. Але, на жаль, у цій розповіді обов’язково доведеться згадати, що читаючи історію України, хочеться плакати. І дійсно: скільки настраждались українські простори і люди, які проживали на них, скільки крові пролилось на кожну грудочку цього чорнозему…

Історія земель по обидва боки Дніпра, м’яко кажучи, сувора. Завдяки неосягненим багатствам ця територія завжди приваблювала безліч народів, які бажали господарювати в цих краях.

Ми, українці, вимушені боронити те, що нам так любе! З давніх-давен вороги народів, які знаходили спокій і мир на теренах від Карпатських гір аж до Азовського моря та власне й сформували врешті-решт наш народ, намагались знищити господарів цієї землі усіма підступними методами: не гребували використовувати голодомор, ярмо данини, жорстоке знищення найкращих їх представників, тощо. Та один з найжахливіших та найнебезпечніших методів, як було так і є, підбурювання братовбивства то розбрату – саме це є найефективніший супротив народу, «якого Правди сила ніким звойована ще не була», як каже крізь віки Павло Тичина. Саме непорозуміння провокувало найжахливіші катаклізми для предків нашої нації. Одними з таких є суцільний жах руйнування Київської Русі рідними братами після смерті їх батька, «тестя європейських правителів», Ярослава Мудрого, покинення на поталу свого руського народу внаслідок підписання унії задля утворення Речі Посполитої, пани і шляхтичі якої жадали лиш закріпачити населення України. Поділ на Правобережжя та Лівобережжя, жахливі Березневі статті, Валуєвський циркуляр, братовбивства під час Першої світової війни та Громадянської війни, розстріли інтелігенції… І це лише кілька прикладів з неліченної кількості бід, які українці могли передбачити й не допустити їх появи, якби вони зорганізувалися в єдиний непереможний кулак.

Але не тільки колись, а й зовсім недавно, ба більше того, сьогодні безліч нових випробувань постало для нашого народу, для нашої єдності. Бандитські режими колишніх президентів та корумпованих депутатів, Майдан і Революція Гідності, підступні олігархи, які терзають країну задля їх власної наживи, власне й корупція… Ці та інші негаразди ми мусимо негайно подолати! Адже скільки ще жахаючих думки прикладів необхідно, аби кожен нащадок славних русичів та козаків зрозумів його відповідальність перед собою,

країною, перед братами і сестрами – своїм рідним народом. Історія є одним з найбільш наочних підручників для людей, який навчає досвідом минулих поколінь і до якого необхідно обов'язково дослухатися, адже як казав Максим Рильський:«Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього».

Багато років нас хотіли розділити на захід і схід, хотіли привчити до таких глузливих термінів, як «западенці» і «хохли», аби принизити нас; намагались іншими брудними методами роз'єднати великий народ. Але не можна сховати істину. Як на заході наших земель, так і на сході ми зустрічаємо до болю схожі орнаменти, пісні, що з високих гір, так і з широких степів пробирають до самих кісток, скрізь ми можемо зрозуміти одне одного не лише завдяки нашій спільній солов'їній мові, а й завдяки таким схожим характерам і вподобанням, які генетично закладені кожному з нас. Попри широкі простори наших володінь ми маємо однакове мислення, однаковий світогляд, однакові цінності. Наша культура безмежна. Наша праця і вміння виняткові. Ігор Сікорський, Іван Пулюй, Ілля Мечников, Володимир Вернадський та безліч інших великих для людства імен − вихідці з України: докази українського вміння та таланту в будь-чому та будь-де.

Отож можна зрозуміти, не лише з історії, а й завдяки здоровому глузду, що українці − майстерний та могутній народ. «Якщо всім народом подути – буревій буде», − каже народна мудрість. Тому необхідно не зволікати та боротись за свої права. Лише об'єднавшись, ми дійдемо до мети, здобудемо волю для себе. Бо сила в єдності, а в ній непереможність!

УКРАЇНА ЄДИНА І НЕДІЛИМА!

Автор – Комаров І.Ф., студент групи 529 (КГ1712)
Науковий керівник – проф. Кривчик Г.Г.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

В історії існування кожної держави бувають дуже кризові моменти, коли на кону стоїть дуже багато. Щось подібне трапляється і зараз, і мова йде про рідну для всіх нас країну – про Україну. Всі ми бачимо, яка складна ситуація склалася в Україні в даний момент: наша країна втратила один з найбільш важливих регіонів, Крим, триває дуже нестабільна ситуація також і на території іншого життєво важливого регіону країни – на Донбасі. Все це чинить дуже серйозний вплив на Україну в цілому, і ми не можемо знати, чи триватимуть ці проблеми ще довго або обмежаться тим, що є зараз. Від усього цього безпосередньо залежить і можливість збереження цілісності та єдності нашої країни.

Утім, можна сказати, що ще далеко не все втрачено. Так, проблеми є, і їх треба вирішувати, але в таких обставинах життєво важливо вибирати правильні рішення, які б сприяли зміцненню нашої єдності й ні в якому разі не порушували його. Що ж можна зробити зараз? Які рішення можна запропонувати? Здається, що зараз саме той час, коли наша країна має потребу в широкому національному діалозі, до якого мають бути залучені представники різних регіонів, соціальних класів та інших категорій. У рамках цього широкого національного діалогу необхідно ретельно обговорити поточні проблеми української державності і все те, що може порушити єдність нашої країни. Зокрема, якою повинна бути форма правління в Україні? Як повинні виглядати органи державної влади? Яким чином буде відбуватися їх формування? І лише думка більшої частини українського народу, їх повноважних представників, може давати тверду впевненість у тому, що Україна єдина, і може гарантувати збереження єдності країни в майбутньому.

Для збереження єдності нашої країни слід чітко розуміти, що в даний час Україна повністю позбавлена якої-небудь національної еліти. В Україні немає таких особистостей

чи груп людей, які користуються довірою з боку всього суспільства без винятку. Є ті, хто називають себе елітою, але всі вони не представляють український народ, а інтереси зарубіжних урядів і організацій, що тільки реалізують власні інтереси і нічого більше. Саме тому повна демократія, прислухання до людей, враховування їх думок може стати шляхом до збереження реальної, а не фіктивної єдності країни.

Україна є прекрасною країною, збереження її єдності важливо для всіх нас, але слід пам'ятати, що тут живуть абсолютно різні люди. Нав'язування своєї думки, своїх переконань і уподобань в Україні буде абсолютно неефективним і не дасть нічого хорошого. Тільки вислуховування всіх і врахування їх інтересів дозволить нам зберегти єдину країну.

ЯКИМ ПОВИНЕН БУТИ ПРЕЗИДЕНТ УКРАЇНИ

Автор – Море М.А., студент групи 621 (ПБ1711)
Науковий керівник – проф. Кривчик Г.Г.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

На мою думку, Президентом повинен бути, насамперед, українець, переконаний патріот власної держави. Він має бути різнобічно розвиненим, користуватися повагою, максимально сприйматися суспільством, бездоганно володіти державною і, бажано, іншими мовами.

Претендент повинен мати позитивний досвід керівництва, уміння орієнтуватися у міжнародній і внутрішній обстановці, непередбачених найскладніших ситуаціях, своєчасно приймати правильні рішення в інтересах держави. В усіх сферах мати конкретну і реальну програму розвитку країни, цілеспрямовано і переконливо відстоювати на різних рівнях державну ідеологію, яку підтримує переважна більшість народу.

Президент України повинен зміцнювати, насамперед, економічну, військову, екологічну, духовну, інформаційну безпеку України; максимально і наполегливо протидіяти глобалізації; заборонити розпродаж сільськогосподарської землі, підземних надр, стратегічних та інших важливих державних об'єктів; уміло збалансовувати співвідношення експорту-імпорту.

Президент повинен знати історію свого народу, своєї держави. Освічена людина завжди розуміє, що без минулого немає сучасного, без традиційного немає нового, без колишнього немає теперішнього. Той, хто не знає національної історії, ніколи не зможе зрозуміти свого народу й діяти на його благо. Вміти вчитися на помилках своєї та інших країн, адже лише вміння усвідомлювати й аналізувати історичні помилки допоможе запобігти їх повторенню.

Президент із групою однодумців-професіоналів повинні бути спроможними відродити підприємства, збільшити обсяг виробництва та якість товарів, підвищити життєвий рівень громадян. Влада має створити такі умови, щоб талановиті спеціалісти не прагнули виїхати за кордон.

Майбутнє країни — це діти. Тому проблема освіти дуже важлива. Майбутньому Президентові необхідно буде розв'язати проблеми обмеженої кількості місць бюджетного навчання, соціального захисту дітей і молоді. Необхідно також вдосконалити програми державної допомоги сиротам, малозабезпеченим і багатодітним родинам, літнім, хворим та немічним людям, інвалідам. Медичну допомогу Президент повинен зробити дійсно безкоштовною.

Також треба розуміти, що Президент ще й Головнокомандувач України в одній іпостасі. Тому він повинен проводити кардинальні реформи в державному апараті, в правоохоронних органах, у війську. Це дуже важливий удар по корупції, тому що корупція виникає там, де громадянин стикається з державою.

Ми маємо зрозуміти, що нині, як ніколи, потрібна згуртованість патріотичних сил.

Майбутній український Президент має бути готовим не лише обійняти пост глави держави, але й бути готовим до надважкої і надвідповідальної місії Верховного Головнокомандувача в умовах війни. Саме під його керівництвом маємо створити таку систему оборони, здолати яку агресорові буде не під силу.

Призначення влади в тому, щоб створювати в душах людей настрій визначеності, довершеності. Державна влада має здійснюватися найкращими людьми, які задовольняють етичний і політичний ценз.

РОДОСЛОВНА РОДУ ГОРЕГЛЯД

Автор – Кошман В. А., студент групи 711 (БО1811)
Науковий керівник – проф. Слободянюк М.А.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Для українського народу сім’я завжди відігравала особливу роль. Як говорив М. Рильський: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». Самою природою закладені в людині трепетне відношення і відданість колу людей, в якому вона росла і осягала суть свого існування. У минулі часи людина була невіддільною від свого роду, а знання його родоводу йшло в старовину. Кожна частинка цього знання дбайливо передавалася з покоління в покоління. Але зараз мало хто може достеменно розповісти, звідки бере початок його рід, і перерахувати імена предків більше, ніж до третього коліна.

Метою мого дослідження було дослідити своє генеалогічне дерево та з’ясувати ким були мої предки. В межах поставленої мети реалізовано такі завдання: складання генеалогічного дерева, опитування рідних, збір фотографій та документів, з’ясування територіального походження і соціального статусу предків. Особливу увагу я приділила дівочому прізвищу моєї мами – Горегляд. Дуже багато інформації я знайшла саме про нього, адже виявилося, що воно має цікаву історію. Працелюбність, честь і військова звитяга були головними рисами чоловічої половини роду Гореглядів, а жінки славилися своєю красою.

Прізвище походить від поєднання двох слів «гора» і «глядіти». В літописних документах носії прізвища відносилися до вищого суспільства з русько-київського дворянства в XVI-XVII в., що мали значну владу і почесті. Родовід роду Гарагляд (польською писали Horehlad) занесено до книги дворянських родів білоруської шляхти Пінської землі (родовий герб «Шеліга»). За віросповіданням – православні, по національності – білоруси. Після розділу Речі Посполитої Пінщина перейшла до Росії. Прізвище Гарагляд стало писатися російською як Горегляд.

Родовим гніздом роду вважається село Вилази, засноване у 1554 р. Село подарувала Гореглядам дружина польського короля Сигизмунда I Старого Бона. Наприкінці XX ст. у ній налічувалося 83 мешканці. Першим у Вилазах оселився Володимир Горегляд-Сошенецький (Сошненський), який походив з сусіднього села Сошно. Його сином був Нікон, а онуком Ян, якого вже називали Гореглядом-Вилазським.

Мій дідусь також народився у с. Вилази Пінського району Брестської області. Якщо подивитися на сучасну політичну карту, то ця територія належить Білорусії. Але

якщо звернутися до історичних джерел, то побачимо, що етнічно це – українські землі. Спочатку вони носили назву Турово-Пінське князівство, а згодом – Пінщина.

Родину мого дідуся (маму, сестру та брата) було розстріляно. Після чого у віці 5 років його відправили до Київського дитячого будинку. По завершенню навчання в дитбудинку він вступив до ФЗО на муляра-кам'янщика, після цього відслужив три роки на Далекому сході і зі своїм кращим другом приїхав до с. Краснопілля Магдалинівського району Дніпропетровської області. Вже там він і зустрів мою бабусю. Її батьки були проти їх шлюбу, через те, що мій дідусь був сиротою. У селі дідусь працював за професією у будівельній бригаді. Коли роботи не стало, він пішов навчатися на курси трактористів-комбайнерів. Бабуся працювала на фермі. Коли дідусь облаштувався в селі, то потайки від родини, вони з бабусею одружились. Через це їм довелося жити у моєї прапрабабусі. У них було четверо дітей, з яких моя мама була найменшою. Вдачею була у свого батька, адже після завершення школи із золотою медаллю вона вирішила що її покликання вчитися. Спершу вона закінчила Дніпропетровський медичний коледж, потім працюючи медсестрою, вчилася на бухгалтера. І вже у 35 років вступила до Полтавського педагогічного інституту на спеціальність «філологія та журналістика». Зараз вона працює у школі вчителем української мови та заступником директора з виховної роботи. З моїм татом вони буди однокласниками. Парадоксом стало те, що мама була відмінницею, а тато – найбільшим шибайголовою в школі. Після закінчення школи, тато пішов працювати водієм. Зараз він домогосподар, а батьки проживають в с. Кременівка Магдалинівського району.

У підсумку можна сказати, що історія народу складається з історій окремих родів, родин, особистостей. Отже, щоб добре знати історію своєї держави, потрібно перш за все знати історію своєї родини. Я пишаюся своїм родом і хочу продовжити його славну традицію.

ПОХОДЖЕННЯ ТА ІСТОРІЯ ПРІЗВИЩА «РУМЯНЦЕВ»

Автор – Румянцева А. Ю., студентка групи 715б (ФП1812)
Науковий керівник – проф. Слободянюк М.А.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Румянцеви – давній російський дворянський і графський рід, що походить за сімейними переказами від нижегородського боярина Василя Румянцева, який зрадив Нижній Новгород і князя Бориса великого князю московському Василю Дмитровичу. У Гербовник внесені два прізвища Румянцевих: Потомство боярина Василя Румянцева. До даної гілки відносяться графи Румянцови і граф Петро Олександрович Румянцев-Задунайський, а також потомство Козельського городового дворянина Гаврила Єлизаровича Румянцова. Їх девізом, зображеним на фамільному гербі були слова: «Non solum armis (Не тільки зброєю)». Ці слова цілком відображали сутність родини та її роль у історії.

З 1744 р. Олександр Румянцев, отримав від імператриці графський титул для себе й усіх нащадків. Так молодий Петро Румянцев став графом. Молодий граф узяв шлюб з княжною Е. М. Голіциною, рід якої йшов від князя Михайла Чернігівського. У 1703 р. почав військову службу в Преображенському полку. Після того як його помітив сам Петро І, став його ординарцем. Виконував його дипломатичні доручення. У 1735 р. О.Румянцев був астраханським, а потім в 1735-1736 рр. – казанським губернатором. Після смерті батька у 1749 р., Петро, як старший син, став нащадком усієї спадшини родини. За перемоги над турками при Ларго і Кагулі удостоєний титулу «Задунайський». Першим

місцем служби Петра Олександровича стала Фінляндія, де він брав участь у російсько-шведській війні 1741-1743 рр. У 1743 р. в чині капітана був посланий своїм батьком до Петербурга зі звісткою про укладення Абоського мирного договору. Імператриця Єлизавета Петрівна при отриманні цього донесення відразу надала юнаку звання полковника і призначила командиром Воронезького піхотного полку.

Видатний носій прізвища, Петро Румянцев брав участь у російсько-турецьких війнах 1768-1774 та 1787-1792 рр. Почали сходити над військовим обрієм нові зірки – Олександра Суворова, Григорія Потьомкіна, Михайла Кутузова. Укладена вигідна для імперії Кючук-Кайнарджийська мирна угода спонукала Катерину II дати П. Румянцеву жезл фельдмаршала. Він отримав додаток до прізвища — Задунайський (на знак успішних військових дій, перенесених на задунайські території) і нові землі для себе. Його нащадок Румянцев Микола Петрович десятки тисяч рублів подарував Імператорській АН, Харківському колегіуму й Київській духовній академії (в останньому разі – внеском на премію з історії чи географії «Київського краю»). Започаткував Комісію друкування державних грамот і договорів при Колегії закордонних справ (1811), фінансував розвідки давнини. Субсидіював видання цінних документів таких як «Памятники российской словесности XII в.»

Серед архітектурних пам'яток відомі такі як особняк Румянцева в Санкт-Петербурзі (збудований у стилі класицизму) та Палац Румянцевих-Паскевичей (неокласицизм). Обидві будівлі є вишуканими та витонченими творами мистецтва, що мають свою історію.

Румянцеви – прізвище, що і сьогодні об'єднує багато талановитих людей. Олександр Румянцев – російський інвестор, займається розвитком венчурного бізнесу. Румянцев Ігор Михайлович – заслужений артист Карельської АРСР. Учасник Великої Вітчизняної війни. Станіслав Румянцев – російський актор театру і кіно. Надія Василівна Румянцева – радянська актриса театру і кіно, співачка; народна артистка РРФСР.

Не можна не згадати ще одну видатну людину, що має це горде прізвище: моя бабуся Румянцева Міліта Омельянівна. Отримала прізвище від матері, за батьком – Міліта Літ. Народилася 6 липня 1942 р. у місті Нікополь, Дніпропетровській області. Закінчила Дніпропетровський технікум харчової промисловості. У 1973 р. переїхала до міста Душанбе Таджицької РСР. Почала кар'єру з роботи у відділі кадрів Міністерства сільського господарства Таджицької РСР. Згодом продовжила навчання у Душанбе за спеціальністю «Інженерія». Була призначена начальником відділу праці та соціальних питань, де працювала тривалий час. За свою працю отримувала відзнаки, грамоти та матеріальні презенти від керівництва. Мала великий авторитет та зробила внесок до багатьох проектів заводу «Продмаш», де працювала з початку рядовим робітником, а потім заступником директора. Сподіваюся, що і я зможу продовжити славну традицію цього прізвища.

МІЙ РІДНИЙ КРАЙ – ОБУХІВКА

Автор – Тягло А. С.,студентка групи 711 (БО1811)
Науковий керівник – проф. Слободянюк М.А.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

У кожної людини є місце, де вона народилася, де росла, де стала людиною. І найкраще місце для неї – її рідний край. Але чи багато людей знають історію свого краю?

Я народилася неподалік міста Дніпра в селищі Обухівка, раніше назва була Кіровське. До недавнього часу я не цікавилася історією назви. Але коли почалася

декомунізація, мені стало цікаво чому саме така назва? В пошуку інформації, я скористалася інтернетом і ось що знайшла. Офіційна історія не вказує часу виникнення селища Обухівка. «Історія міст і сіл УРСР» (1969 і 1977 рр. Видання) повідомляє лаконічно: «населений пункт заснований у другій половині XVIII століття». Недолік документальної інформації завжди породжує чутки і перекази. Неофіційна історія і повір'я, що існують серед місцевих жителів, відносять коріння Обухівки, ще до середини XVII століття. У місцевій пресі наводяться відомості, що перші згадки про хутір козака Андрія Обуха датуються 1648 роком. Легенда свідчить, що під час буремних подій Хмельниччини запорозькі козаки успішно подолали степові простори і встали табором на хуторі козака Обуха. Його володінь вони не чіпали на знак поваги. А інший маєток – польського пана Яловського – зруйнували. Звичайно, сьогодні навряд чи, можливо підтвердити або спростувати цю інформацію. Однак припущення про те, що свою назву Обухівка отримала від імені першого поселенця – заслуговує на увагу. Адже, прийнято вважати, що багато запорізьких поселень виросли з зимівників – хуторів і названі так на честь засновників.

Тобто, можна сказати, що першою назвою поселення була Обухівка, яка, за неофіційними даними, походить від прізвища першого поселенця – козака Андрія Обуха. У 2017 р. в центрі селища торік був зведений пам'ятник засновникам зимівника козакам Обуху, Сугаку і Горяному. Я пишаюся давнім і загадковим походженням своєї малої батьківщини та її красивими краєвидами.

НОБЕЛІВСЬКІ ЛАУРЕАТИ-УКРАЇНЦІ

Автор – Горобченко Д.С., студентка групи 417 (УА1811)
Науковий керівник – доц. Накашидзе І.С
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Крізь призму історії можна помітити досягнення науковців, які були вихідцями з України. Багато років український народ не мав самостійності та залежав від інших держав. Це залишило помітний слід і в науковій сфері життя українського народу.

Серед лауреатів Нобелівської премії, на жаль, не має українців за громадянством, через те, що близько 400 років Україна була у складі різних держав, де переважно заборонявся розвиток української культури, науки та літератури. Не дивлячись на це, серед відомих нобелівських лауреатів є вчені, діячі культури а письменники, які народилися, зростали або працювали в Україні, мали українське походження.

Якщо поглянути на сторінки історії, можна помітити, що більше шести нобелівських лауреатів народились на території сучасної України, а троє – на нашій етнічній території.

Ілля Ілліч Мечников – ембріолог, мікробіолог, імунолог та зоолог україно-єврейсько-молдавського походження. Народився він у с. Іванівка-Панасівка на Харківщині. Через переслідування імперської влади за україномільські настрої емігрував до Франції. Іллі Мечникову разом із німецьким ученим Паулем Ерліхом було присуджено Нобелівську премію «за праці з імунітету» у 1908 році.

Зельман Ваксман – народився в с.Нова Прилука на Вінничині, початкову освіту отримав в Одеській гімназії, а вищу – поїхав здобувати в Сполучені Штати Америки. В Україні Зельман Вакман провів 23 роки свого життя. Нобелівську премію 1952 році отримав «За відкриття стрептоміцину, першого антибіотика, ефективного при лікуванні туберкульозу», будучи на той час громадянином США.

Роальд Гофман – народився на Львівщині. Під час німецької окупації потрапив до нацистського табору для євреїв, але через деякий час втік звідти разом з матір'ю до Кракова. До США родина переїхала тільки у 1949 році. Нобелівську премію отримав разом із Кенеті Фукуї у 1981 році «за розробку теорії перебігу хімічних реакцій, створену ними незалежно один від одного». Але не забув науковець і про свою батьківщину: у приватному листі Роальд писав: «Україна – обітована земля мого серця».

Семен (Саймон) Кузнець – народився у м. Пінськ (зараз Білорусь), що до 1922 року входило до складу України. За національністю – наполовину українець. Освіту майбутній лауреат здобув у Харкові. «За емпірично обґрунтоване тлумачення економічного зростання, яке привело до нового, глибшого розуміння як економічної та соціальної структур, так і процесу розвитку» у 1971 році Семену Кузнецю було присуджено Нобелівську премію з економіки.

Георгій Шарпак – народився та провів дитинство на Рівнещині. На початку 1930-х років родина Георгія переїхала до Франції, та лише у 1946 році майбутній лауреат отримав французьке громадянство. У 1992 році він здобув Нобелівську премію з фізики «за винахід пристрою, що відбраковує субатомні частинки в субатомному прискорювачі». На свій ювілей – 75 років – Георгій Шарпак з гордістю та теплотою розповідав про свою Батьківщину – Україну.

Шмуель Йосиф Халеві Аґнон (справжнє прізвище Чачкес) – народився у м. Бучач на Тернопільщині. Працював у Львівській газеті. Був першим серед народжених в Україні, хто писав ідишем та івритом, кому присудили Нобелівську премію 1966 року «за глибоко оригінальне мистецтво оповіді, навіяне єврейськими народними мотивами».

Український народ – люди, які за будь-яких обставин приносять користь людям з усього світу у різних галузях життя. Нам потрібно пишатися такими людьми, навіть якщо вони живуть далеко від Батьківщини та з іншим громадянством творять історію.

НАСЛІДКИ ГОЛОДОМОРІВ 1932-33 І 1946-47 РР. ДЛЯ УКРАЇНИ

Автор – Марчук В.В., студент групи 620 (ПБ18120)
Науковий керівник – доц. Накашидзе І.С
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Голод, що поширювався протягом 1932 р., набув найстрашнішої сили на початку 1933 р. За підрахунками дослідників, в Україні щодня помирало голодною смертю 25 тис. осіб, щогодини — 1 тис., щохвилини — 17. Середня тривалість життя українців у 1933 р. у чоловіків становила 7,3 року, а в жінок — 10, 9 року.

Залишившись без хліба, селяни їли мишей, щурів та горобців, кісткову муку і кору дерев. Відбувались численні випадки канібалізму (лише офіційно за цим фактом у 1933 р. було зареєстровано 2 тис кримінальних справ). Конфіскації збіжжя тривали, незважаючи на те, що з голоду вимирали цілі села. За вказівкою московських емісарів В. Молотова, Л. Каґановича, П. Постишева, які керували хлібозаготівлею в Україні, коли хліба не було, забирали сухарі, картоплю, сало, соління, тобто всі запаси їжі. Траплялися випадки, коли вилучали навіть шкіряні речі, щоб їх не варили та не їли. Купи зерна та картоплі, зібрані на залізничних станціях для вивезення в Росію, нерідко гнили просто неба. Але охорона не підпускала до них селян. 7 серпня 1932 р. ВЦВК і РНК СРСР ухвалили постанови "Про охорони соціалістичної власності", за якою за крадіжку колгоспного майна вводилася "вища міра соціалістичного захисту" — розстріл з конфіскацією всього майна або позбавлення волі на термін не менше 10 років. Однак сільським жителям продавати хліб

заборонялося. Не знайшовши порятунку в місті, вони вмирали там просто на вулицях. У Харкові, Одесі, Дніпропетровську, Полтаві, Києві, інших містах померлих від голоду кожного ранку збирали і вивозили до братських могил.

Рятуючи дітей від голодної смерті, окремі батьки будь-якою ціною везли їх до міста і залишали в лікарнях або просто на вулицях. Тисячі дітей-сиріт, як свідчать документи, бродили поодинці та групами по селах, дехто помирав на дорозі, інші добирались до міст, залізничних станцій, просили милостиню, вчиняли дрібні крадіжки. Наприкінці червня 1933 р. на станції Козятин міліція затримала 307, а в липні — 1340 голодних безпритульних дітей.

Допомогу голодуючим намагались надати західні українці. Зокрема вони пускали плоти з харчами Збручем і Бугом. Польські прикордонники, знаючи про голодомор, дивились на це крізь пальці. Проте на протилежному березі радянські прикордонники стріляли в українців, які намагались підходити ті плоти.

Загалом у 1932-1933 рр. В Україні загинуло від 7 до 10 млн. осіб. Особливо болісно лихо відобразилось на дітях: у багатьох селах після голоду закривались школи, бо їх більше нікому було відвідувати. Тим самим підривалась етнічна основа становлення української нації — село. Знищувався прошарок, від якого залежали процвітання суспільства, здатність його до розвитку.

Голодомор став найбільшою трагедією за всю історію українського народу. За масштабом, жорстокістю, цинізмом і організованістю з боку влади та наслідками для майбутніх поколінь він не має аналогів в історії людства. Демографічна катастрофа посіяла в душах мільйонів людей фізіологічне почуття страху, необоротно вплинула на генофонд нації.

Навесні-улітку 1946 р. 16 областей України вразила посуха. Озимі та ярі культури загинули, а там, де вони збереглись, врожайність зернових зменшилась більш ніж у три рази, ніж у 1940 р. Відповіддю на звернення про допомогу стали репресивні заходи. Було відновлено дію “Закону про п’ять колосків”, за яким було засуджено і ув’язнено тисячі селян. Селяни почали тікати від голодної смерті у більш благополучні райони (Західну Україну) та міста. Щоб уникнути знелюднення сіл, каральні органи почали відшукувати і повертати селян назад. Посуха загострила і проблему кормів, що відбилось на тваринництві. Почався падіж худоби.

Суттєвий вплив на демографічні процеси мала відбудова та подальший розвиток промисловості, що прискорили процес урбанізації і сприяли скороченню кількості сільських жителів.

Війна і повоєнна розруха призвели до катастрофічного падіння рівня життя населення. Не вистачало продовольства і найнеобхідніших речей. Гостро постала житлова проблема, проблема безпритульних дітей, злочинності та ін. Але на їх вирішення, за планом четвертої п’ятирічки, виділялись незначні ресурси. Це зумовило те, що на кінеуь п’ятирічки легка промисловість досягла лише 80% рівня 1940 р. Значна частка мешканців міст змушена була вести підсобне господарство, щоб забезпечити сім’ю продуктами харчування. Таким чином, відбудова народного господарства не сприяла зростанню життєвого рівня населення, відсунула вирішення соціальних потреб на наступні десятиліття.

Внаслідок голодомору серед сільського населення поширилась дистрофія. За офіційними повідомленнями на початку 1947 р. в Україні нараховувалося 448 тис. хворих на дистрофію, серед яких 150 тис. перебували у важкому стані й потребували термінової госпіталізації. На травень 1947 р. вже було зареєстровано понад 900 тис. таких хворих. Поширювався й тиф. Так, лише на Дніпропетровщині за листопад 1947 р. було виявлено близько 1,6 тис хворих.

Що ж до людських втрат, то їх визначити важко, оскільки масштаби трагедії попри те, що були меншими ніж у 1932-33 рр., надто великі. Лише органи ЗАГСу УРСР зафіксували у 16 східних, Ізмаїльській та Чернівецькій областях у 1946 р. 282 тис. померлих, а у 1947 — більш ніж 528 тис.

Внаслідок голоду поряд з іншими факторами (війна, міграція населення, входження західноукраїнських земель до складу УРСР) значно змінилась демографічна ситуація. І не лише кількісно. Змінився і етнічний склад УРСР. Зменшилась кількість таких національних меншин, як євреї, поляки, німці, натомість збільшилась частка росіян

Підсекція „Лексичне багатство української мови”

ВІДПРІЗВИЩЕВІ НАЗВИ ІНШОМОВНОГО ПОХОДЖЕННЯ

Автор – Колеснік А.М., студентка групи 711 (БО1811)
Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

В українській мові є чимало іменників – загальних назв, що походять від прізвищ цілком реальних людей, чиї винаходи або вчинки настільки вразили оточуючих, що вони стали пов’язувати з кожним із цих людей те чи інше слово. Розглянемо декілька прикладів.

Однією з найбільш характерних особливостей форменого одягу військовослужбовців першої половини XX ст. були штани – ***галіфе*** (від. фр. *Galliffet*).

Своєю назвою штани зобов’язані французькому генералові Гастону Галіфе (1830–1909). За легендою, Гастон Галіфе під час франко-прусської війни був тяжко поранений, у результаті чого його праве стегно виявилося неприродним чином скривленим. Оскільки військовою формою кавалеристів того часу були лосини, які щільно облягали ноги, то генералові довелося вигадати новий вид штанів, вільних у стегнах і сильно звужених нижче коліна. Новий фасон сподобався й іншим військовим, і в першу чергу кавалеристам, оскільки вони виявилися надзвичайно зручними для верхової їзди.

Пізніше галіфе були запозичені іншими арміями та отримали назву на честь свого «модельєра». Згодом галіфе увійшли в чоловічу і жіночу повсякденну моду.

Англійському генералу Джеймсові Браднеллу, графу Кардиґану (1797–1868) приписують винахід ***кардиґана*** (від англ. *Cardigan*) – в’язаного жакета на ґудзиках і без коміра.

Генерал Джеймс Кардиґан був справжнім модником. Він хотів, щоб його військо виглядало також елегантно, як і він сам. Це було особливо помітно під час Кримської війни 1854 року, коли при Балаклавській битві весь полк був одягнений як з голочки. Солдати надягали в’язаний жакет під військову форму. Він добре зігрівав, а через те, що був без коміра, його не було видно під формою. Після закінчення війни, солдати стали називати в’язаний жакет на честь графа.

До одягу, крім Галіфе й Кардиґана, також причетний і британський фельдмаршал Фіцрой Джеймс Сомерсет, 1-й барон Реґлан (1788–1855). У битві під Ватерлоо (1815 р.) він втратив праву руку, і, щоб трохи приховати це на людях, став носити одяг із новим видом рукава, який викроювався разом із плечовою частиною переду й спинки виробу (одяг покрою ***реґлан***) (від англ. *Raglan*).

Проте військові за сумісництвом були не лише майстрами кроєння й шиття. Безпрограшною прикрасою будь-якого святкового столу є торт ***«Наполеон»*** (від. фр. *Mille-feuilles*).

З приводу виникнення цього солодкого блюда існує кілька версій, за однією з яких назву цих ласощів пов'язують зі святкуванням у 1912 році 100-річчя перемоги російської армії над військами Наполеона. До цього ювілею подавалася ціла низка напоїв і страв, оформлених по-святковому. З'явилося й нове тістечко – листкове із кремом, виготовлене у вигляді трикутника, який мав нагадувати знаменитий капелюх Наполеона. Численні коржі символізували наполеонівську півмільйонну армію, а легка присипка зверху – сніг, що сильно докучав загарбникам. Тістечко швидко одержало назву «Наполеон» і набуло загального визнання. Ця назва збереглася до сьогодні, хоча згодом форма тістечка стала прямокутною.

Однак до виникнення епонімів – власних імен, що стали іменами загальними, мають відношення не тільки військові, але й цивільні люди.

Кожний із представників старшого й середнього поколінь, що здобули вищу технічну освіту, провів не одну безсонну ніч над численними кресленнями, виконаними ними на аркушах ***ватману*** (ватманський папір) (від англ. *Whatman paper*).

У середині XVIII ст. англійський паперовий фабрикант Джеймс Ватман (1702–1754) придумав нову технологію, завдяки якій стало можливим отримувати листи паперу без слідів сітки, яка широко використовувалася на той час. Білий щільний папір швидко набув визнання передусім серед конструкторів і проектувальників нової техніки.

Приблизно у цей же час було винайдено ***силует*** (від. франц. *Silhouette)* – вид портрета, що вирізався із чорного паперу. Автором цієї техніки став генеральний контролер фінансів Франції Етьєн де Силует (1709–1767). Покинувши свій піст після невдалої спроби проведення реформи, він винайшов новий метод розваги. Етьєн запропонував своїм гостям обвести тінь людини на стіні і використовувати отримане зображення замість дорогих портретів. Ця ідея сподобалася гостям, а новий вид малювання отримав свою назву на честь винахідника.

Французький архітектор XVII ст. Франсуа Мансар запропонував використовувати горища для житлових і господарських цілей. Спочатку такі приміщення використовувалися для розміщення гостей, а починаючи з XIX ст., після різкого зростання населення міст, у таких кімнатах жили переважно бідні люди. Самі приміщення отримали свою назву на честь архітектора – ***мансарда*** (від фр. *Mansarde*). Мансарда зазвичай огороджена подвійними скатами даху, що вносить свої особливості в її оформлення та обробку.

А от британському управляючому з Ірландії Чарльзу Бойкотту слава дісталася не занадто почесна. А почалося все 1880 року, коли місцеві працівники відмовилися обробляти його землю. Бойкотт почав боротьбу проти страйкарів, які у відповідь на його дії влаштували йому повну ізоляцію: сусіди перестали з ним розмовляти, магазини відмовлялися обслуговувати, а в церкві парафіяни навіть не сідали з ним поруч. Зрештою Бойкотту довелося покинути Ірландію, а його ім'я ввійшло у більшість мов світу як одна з форм політичної та економічної боротьби – ***бойкот*** (від англ. *Boycott*).

Слово ***шарлатан*** (від. фр. *Charlatan*) походить від імені французького лікаря Шарля Латена, який проводив безглузді операції своїм пацієнтам, обіцяючи повне одужання. Отримавши гроші, він зникав. Сьогодні шарлатаном називають неука, що видає себе за фахівця; того, хто обдурює кого-небудь.

Ще один французький лікар Галлі Матьє вірив в цілющу силу сміху. Він вважав, що лікувати пацієнтів необхідно анекдотами та жартами і тому на звороті рецептів завжди писав декілька жартів, а під ними ставив свій підпис. Ставши популярним, він перестав лікувати хворих, а надсилав пацієнтам листи, у заголовку яких стояло його ім'я, а під ним

– різні каламбури і жарти, що мали цілющу властивість. ***Галіматья*** (від франц. *Galimatias*) – нісенітниця, безглуздя.

Німецький лікар Християн Лодер відкрив заклад штучних мінеральних вод, в якому пацієнтам радив швидко ходити протягом трьох годин. А нетямущі і неписьменні городяни-простолюдини, дивлячись на те, як безцільно гуляють пани, стали говорити про них, що вони, мовляв, «ледаря ганяють», а потім і їх самих стали називати ***ледарями*** (від нім. *Lodder*) – перекрутивши прізвище господаря клініки.

Кажуть, що людина жива, поки жива пам'ять про неї. Але пам'ять ця буває різною: тривалою й швидкоплинною, гідною й не дуже. Пам'ять про людину, що міститься в прізвищах-словах, – одна з найбільш тривалих. І так хочеться, аби вона була не тільки тривалою, але й вдячною!

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВ ДЕЯКИХ МОДНИХ АКСЕСУАРІВ

Автор – Пащенко В. К., студентка групи 711 (БО1811)
Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Модні аксесуари – це нескінченні елегантні дрібнички, які характеризують стиль одягу певної епохи і можуть суттєво змінюватись та набувати нових форм в залежності від модних тенденцій. Розглянемо деякі модні аксесуари та з'ясуємо їх етимологію.

Походження **віяла** до сьогоднішнього часу точно не встановлено. Китайці та індійці стверджують, що вони почали користуватись віялом задовго до японців. Одне знаємо точно – з моменту своєї появи віяло зробило блискучу кар'єру. Із листка перетворилося у вишуканий дорогий предмет. У кожного віяла було своє призначення – віяло для двору, віяло для війни, віяло для танців, віяло для чайної церемонії. Єгиптяни та ассірійці вважали віяло символом влади і раю.

У XVII ст. віяла почали виготовляти із мережива, прикрашати дзеркальцем чи коштовним камінням. Та найбільший розквіт віяла припав на XVIII ст. Символ жіночого кокетства, віяло перетворилось в таємну зброю зваблення, знаряддя флірту, стало своєрідним засобом спілкування. Починаючи з XIX ст. і до сьогодні віяло виконує свої колишні функції, як засіб створення легкого штучного вітру в спекотні літні дні.

Першу згадку про **краватки** можна знайти в історії Давнього Єгипту, де шматок правильної геометричної форми, накинутий на плечі, правив за своєрідний символ соціального статусу його власника. Поява в Давньому Римі шийних хусток, коли вони були елементом військової форми, ознаменувало початок епохи краваток в сучасному розумінні цього слова.

Остаточним закріпленням у світовій моді цього символу чоловічого гардеробу прийнято вважати 1635 рік. Після перемоги над яничарами турецького султана хорватські воїни були запрошені до двору французького короля Людовика XIV в нагороду за проявлену на полі бою мужність. Офіцери та вояки хорватської армії здавна носили строкаті шовкові шийні хустини. Королю сподобався дивовижний аксесуар на шиї військових і він наказав усім при дворі носити такі ж. Так французи стали називати шийну хустку *«cravate».* Термін «перекочував» в інші мови, зазнавши деяких змін: німецька – *«krawatte»*, іспанська – *«corbata»,* українська – *«краватка».*

На початку XX ст. краватки стали носити і жінки, вони нічим не відрізнялися від чоловічих. Найрозкішнішим видом, який є обов'язковим атрибутом для урочистих заходів, вважається ***краватка-метелик.***

Немає людини, яка б не носила таку просту й необхідну річ, як **рукавички.**

Слова **рукавички, перст, наперсток і перстень** об'єднує один стародавній корінь – перст. Перстом раніше слов'яни називали палець. Усі перераховані вище слова позначають предмет, який одягали на палець (наперсток, перстень), а в разі рукавичок – на пальці. У лінгвістів немає єдиної точки зору щодо походження слова **рукавичка.** Цю назву також пов'язують зі словом **перещатка**, з пудозького діалекту (сучасна Карелія), перетворене в **перстатки.**

Стародавні греки і римляни використовували рукавички як захист шкіри від опіків за трапезою, коли їли гарячу їжу. У ранньому Середньовіччі рукавички стали частиною лицарського костюма. Їх, як і лати, виготовляли з металу. Цей елемент гардеробу застосовували під час вираження різних емоцій: потискуючи руку в рукавичці, висловлювали зневагу; рукавичка, яку, нібито, випадково випустила дама, давала кавалеру надію на її прихильність тощо. В епоху Відродження рукавички, крім прямого призначення, використовували як смертельну зброю. Їх просочували отрутою, яка швидко проникала в тіло ворога.

У XIX ст. британець Джеймс Вінтер винайшов машину для виготовлення шкіряних рукавичок. Тоді ж з'явився вислів *міняти, як рукавички.* Цей аксесуар підбирали до кожного наряду. Нормою вважали мати велику колекцію рукавичок. У той час закріпили стандарти етикету: рукавички мали щільно облягати руку і бути ідеально чистими.

У XX ст. мода на повсякденне носіння рукавичок упродовж року поступово зійшла нанівець. Вечірній варіант рукавичок залишився як частина святкового вбрання, а рукавички із щільніших тканин носять сезонно для зігрівання рук.

Сумка – один із найважливіших аксесуарів. Можна сказати, що сумка – обличчя людини, за якою можна припустити її вік, соціальний статус тощо.

Історія сумки починається з кишень. У XIV-XV ст. для того, щоб носити дрібні предмети чоловіки носили на поясі спеціальні мішечки. З часом ця мода перейшла і до жінок. Маркізі де Помпадур, фаворитці французького короля Людовіка XV, належить винахід маленької сумочки, що дістала назву ридикюль (від фр. *Reticule* – дамська сумка або сітка). 1790 рік вважається народженням сучасної сумки, яку потрібно носити в руці. Шкіряні сумки почали виготовляти тільки у XX ст.

Носова хустка як модний аксесуар вперше з'явилась в Італії в період Ренесансу і мала назву *«фаццолетто»* – хустина для обличчя, а потім набула поширення у Франції, Німеччині та Іспанії. У Франції носова хустина отримала назву *«ле мушуар»* (від слова *«ля муш»* – муха). Нею користувалися також для того, аби відганяти мух. Ця курйозна назва так і залишилася за носовою хустиною в сучасній французькій мові.

За вимогами моди і етикету в XVIII ст. дворянству належало мати гардероб із сотень предметів. Ці вимоги розповсюджувалися і на аксесуари. Так, за описом, в гардеробі графа Н. Шереметьєва налічувався 381 носовичок.

Ми звикли використовувати ***парасольку*** (пол. *parasol* від фр. *parasol* – сонячна парасоля) для захисту від дощу. Але насправді парасолька була винайдена не для цієї мети. Першим призначенням її був захист від сонячних променів. Батьківщиною парасольки можна вважати Китай, Єгипет чи Індію, де вона була привілеєм царів та вельмож. У Середні віки використання парасольки практично припинилося. У Західній Європі парасолька знову з'явилася в XVII ст., спочатку в Італії, потім у Франції під назвою ***парасоль.*** Як укриття від дощу парасольку вперше застосували в Англії у XVIII ст. За весь цей час форма парасольки майже не змінилася, вона стала лише трохи легшою.

Археологічні розкопки доводять, що перші ***панчохи*** (від нім. *Bundschuh* – в'язаний черевик, пол. *pończocha,* словац. *pančucha*) з'явилися ще в 4 ст. до н.е. Барельєфи із зображеннями чоловіків у панчохах були знайдені на території Давньої Греції та Персії. Цей предмет гардеробу був виключно чоловічим і в'язався спицями з вовни і шовку. Згодом це мистецтво було втрачене і відновилося лише наприкінці XIII ст. Тоді

оксамитові, шовкові та вовняні панчохи носили кавалери при дворах французького та іспанського королів. Жінка вперше одягла панчохи лише у XVIII ст. Під час правління Єлизавети I, королеви Англії, був сконструйований в'язальний верстат. Так почалась історія панчішної промисловості. Після Першої світової війни у моду ввійшли різнокольорові панчохи, а також моделі тілесних відтінків. А коли в моду ввійшли міні-спідниці, панчохи перетворились на колготки.

Оглядаючись на історію примхливої моди, бачимо, що багато предметів, які для нас є зрозумілими з практичної точки зору, були колись обов'язковими і дорогими аксесуарами, без яких не можна було з'явитись в товаристві.

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВ ДЕЯКИХ ПРЕДМЕТІВ ПОБУТУ

Автор – Жигаліна Д. Є., студентка групи 713 (МО1811)
Науковий керівник – ст. викл. Бочарова О. О.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Наше життя пов'язане з речами і предметами. Без деяких не можемо обійтися й жодного дня і навіть не замислюємося, звідки вони з'явилися і хто їх вигадав.

Годинник (заст. **дзиґа́р, дзиґарі́**) – пристрій для вимірювання часу.

Перший пристрій, за допомогою якого люди змогли вести облік часу, був сонячний годинник. В античній Греції він був невід'ємним атрибутом буденного життя городян. Греки називали його **гномоном**, що в перекладі означає «покажчик тіні».

Перший механічний годинник був винайдений наприкінці XV ст. Такі годинники були справжніми гігантами і їх встановлювали на площах великих міст Європи. У побут годинники ввійшли у XVII ст. і були привілеєм аристократії. Особливо великий попит на них виник із появою невеликих хронометрів. Їх носили на пальцях у вигляді каблучки, на шиї і навіть на зачісках. У XIX ст. популярністю користувалися кишенькові годинники, хоча вже були відомі й наручні.

Єдине українське підприємство, яке сьогодні серійно займається виробництвом годинників – Київський годинниковий завод, що випускає годинники під власною торговою маркою *Kleynod.*

Сьогодні важко собі уявити наше життя без **мобільного телефону.** А 25-30 років тому цей пристрій був великою розкішшю.

Прикметник *мобільний* утворився від відповідного латинського слова із значенням «рухливий, рухомий». У розмовній мові мобільні телефони називають *мобільником* або *мобілкою.* Такі слова утворюються на основі складених назв *мобільний телефонний зв'язок, мобільні телефонні комунікації, оператори мобільного зв'язку* тощо.

У розмовному мовленні прикметник *мобільний* часто замінюють російським аналогом *сотовий.* Українською правильно говорити *стільниковий телефон.* Адже й українська назва *стільниковий* (від *стільник*), і російська *сотовый* (від *соты*) запозичені з мови бджолярів. Лат. *cella*, зокрема, має значення «комірка, чарунка в бджолиних стільниках, клітина». Схема стільникового зв'язку (тобто розташування радіотелефонних станцій і поле їх дії) за структурою справді нагадує бджолиний стільник. Отже, назви *стільниковий зв'язок, стільниковий телефон* зумовлені передусім принципом організації радіотелефонного зв'язку, взаємодії телефонних станцій цього типу. Коли ж ми говоримо *мобільний зв'язок, мобільний телефон*, то маємо на увазі конкретний вияв стільникового зв'язку, або й конкретний телефонний апарат.

Іменник **праска** (рідше **прас,** діал. **залі́зко**), як і дієслово *прасувати*, є запозиченням із німецької мови через польське посередництво, бо старопольське *prasa* «гніт, давило», «частина друкарського верстата» походить від німецького *presse.*

Варіант **залізко,** західнослов'янського походження (пол. *żelazko,* чеськ. *žehlička,* словац. *žehlička*), але може бути й питомо українським, належачи до центральноєвропейського слов'янського мовного ареалу. Засвідчене у деяких словниках **утюг** походить з тюркських мов, певно, через російське посередництво.

Так само, як форми *утюг – праска*, паралельно вживаються й однокореневі з ними слова: *утюження – утюжка – прасування, утюжити – прасувати, утюжильний – прасувальний, утюжильник – прасувальник, утюжок – прасок* та ін.

Слово **меблі** має французьке походження (з латинської *mobile* – рухомий через французьке *meuble* – рухлядь, рухоме майно). Це предмети, призначені для побутових та виробничих потреб людини.

Стіл – це предмет меблів, без якого не можна обійтися в повсякденному житті. Але слово «стіл» має дуже велику кількість тлумачень і позначає не тільки меблі. Раніше словом **стіл** називали престол, що, в свою чергу, мало два значення. Перше – це монарший престол, що перебуває на спеціальному підвищенні, багато оздоблене крісло. А також цим словом позначали монаршу владу. Друге застаріле значення – це те, що стоїть на столі, будь-яку страву. У третьому випадку – це застілля, весільний бенкет.

Українське слово *стіл*, разом із відповідниками в інших слов'янських мовах біл., рос., болг. *стол,* пол. *stó,* чеськ. *stůl,* словен. *stȍl*) походить від прасл. **stolъ***.*

Стіле́ць (зменш. від «стіл»), розм. **Дзиґлик** – предмет меблів, що призначений для сидіння однієї людини і має ніжки і спинку. Аналогічні меблі без спинки називаються **табуретом** (через нім. *Taburett* від фр. *tabouret*, зменш. від заст. *tabour* – «барабан»). Стілець підвищеної комфортності з підлокітниками називається кріслом (від праслов. **křěslo*), діал. ***Фотель*** (від фр. *fauteuil*).

Сон сучасної людини важко уявити без такого простого предмету як подушка, хоча в давні часи подушка була предметом розкоші і показником достатку. Українське слово **подушка** походить від прасл. **podušьka* , утвореного від префікса **po* + **duxati* («дихати», «дути»).

Перші подушки з'явилися ще до нашої ери. У стародавньому Єгипті це були зігнуті дощечки, зроблені таким чином, щоб не зіпсувати зачіску фараона. В якості матеріалу для перших подушок йшли також камінь, метал і навіть фарфор.

У будь-якої людини вдома є набір всілякого посуду (в однині – **посудина**).

Слово **тарілка** є зменшеною формою від **таріль**, яке походить від пол. *talerz.* У старовинних документах воно писалося як *таръль, толерка.* Прийшло до нас із німецької мови, де було *талір, таллер*, а німці запозичили його з латині, де *таліаре* означало «різати». Отже, **тарілка** – це «те, на чому ріжуть м'ясо». Перші тарілки виготовляли з глини в епоху неоліту, разом із горщиками.

Слово **виделка** (рідше **вилка**) походить від пол. *Widelec* (від *widły* – «вила»), закінчення *-ка* замість *-ець* пояснюють впливом слова **вилка**. Спочатку виделка з'явилася на Заході, тоді як в Східній Азії користувалися переважно паличками для їжі. Проте в наш час виделки набули поширення у всьому світі. Кількість зубців протягом часу змінювалася від одного (XI ст.) до чотирьох (початок XX ст.).

Чашка, також **філіжанка** – це невелика посудина, переважно з порцеляни, фаянсу, з якої п'ють чай, каву та інші напої. Слово **філіжанка** (від. тюрк. *fincan,* пол. *filiżanka*) вживають лише щодо посуду з якого п'ють каву (рідше чай).

Перші чашки робили з підручного матеріалу: дерева, глини, міді, бронзи та золота. Чайну чашку з блюдцем світові подарував Китай. Держати в руці фарфорову піалу з чаєм

було дуже гаряче, тому чай спочатку наливали в блюдце, щоб він прохолов. А трохи пізніше до піал приробили ручки і сталося це в середині XVIII ст.

Історія створення **дзеркал** (діал. **лю́стерко**, **лю́стро,** пол. *lustro*, італ. *lustro*), схожих на сучасні, почалася в 1240 році. Перші дзеркала були нерівними і сильно спотворювали зображення. На початку XV ст. Венеція дістала монополію на виробництво дзеркал. Місцеві майстри під час виробництва додавали золото і бронзу, одержуючи водночас більш чисте і гладке зображення. Вартість венеціанського дзеркала дорівнювала ціні морського судна, відповідно, це був предмет розкоші, який дозволити могли собі лише аристократи. У XIX столітті німецький хімік Юстус фон Лібіх став застосовувати у виробництві дзеркал срібло. Саме срібло використовують і сьогодні при виготовленні дзеркал.

СЕМАНТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЛЕКСЕМИ «МАЙДАН»

Автор – Звяга М. Ю., студентка групи 427 (УА1711)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

У часи великих, докорінних перетворень у житті того чи того народу з'являється багато нових слів і понять. Найбільш інтенсивні періоди життя суспільства, пов'язані з кардинальними змінами в різних сферах його життєдіяльності, миттєво відображаються в мові. Так, за останні 10 років українська мова змінилася на 25 %. Стрімкі темпи мовної динаміки на межі століть учені пов'язують зі зміною соціальних, політичних, економічних та психологічних пріоритетів. А тривалість життя новоствореного слова залежить від вагомості соціальних змін.

Неологізми – нові слова, словосполучення, фразеологізми, що з'являються в мові – поділяються на власне лексичні та семантичні. Лексичні неологізми – це слова, створені за допомогою вже наявних або запозичених з інших мов слів, а семантичні – слова, значення яких уже відоме, але в результаті останніх мовних змін вони набули нового значення. У сучасній мові семантичним неологізмом є слово «майдан», яке після суспільно-політичних подій у листопаді 2004 р. на майдані Незалежності стало, на думку українських мовознавців, персоніфікованим, міфологізованим утіленням революції з людським обличчям у прямому й переносному значеннях.

За словником української мови *майдан* – «велике незабудоване місце в місті або селі, площа», а також «базарна площа». Саме площу лексема «майдан» позначає на карті головного місця столиці – *майдан Незалежності*. Після подій на майдані Незалежності в Києві у період з 22 листопада до кінця грудня 2004 року – Помаранчевої революції, що розгорнулася на підтримку кандидата на посаду Президента України Віктора Ющенка, лексема «майдан» набула нового значення. Це особливо яскраво демонструють контексти ЗМІ, зокрема українських газет. Так, семантичне поле лексеми «майдан», яку стали писати як з малої, так і з великої літери, поповнилося такими новими значеннями:

– «мітинг, акція протесту», наприклад: *В Україні може відбутися новий Майдан; Треба зробити правильний висновок з Майдану;* "*Свобода*" *не святкуватиме річницю Майдану – її революція ще попереду* («Український тиждень»);

– «люди, українці, які беруть участь у мітингу» (метонімія за ознакою «територія (місце) – ті, хто перебуває на ній»), наприклад: *Тимошенко скликає Майдан; Майдан зрадив не лише Ющенко* («Український тиждень»);

– «явище, факт», наприклад: *Саме слово Майдан вже не потребує перекладу іншими мовами світу. Це не «так званий Євромайдан», як його називає влада. Це*

сконцентрований вияв волі народу, його колосальна позитивна енергетика («Високий замок»).

Крім того, відбувається суспільно-політична спеціалізація лексеми *«майдан»* за рахунок додавання до неї означень, наприклад: *Підприємницький майдан проводили організації підприємців; Хто буде організовувати пенсійний майдан? Правоохоронці влаштували перевірки луганських таксистів, які їздили на податковий Майдан* («Український тиждень»).

Після подій 2013 року в мові з'явився неологізм – власна назва *Революція Гідності,* а лексема «Майдан» (як власна назва) стала синонімом до неї. Специфіку цих подій відображають і похідні найменування від *Майдан: Євромайдан* – слово утворено за допомогою основоскладання компонентів *євро-* (вказуючи на напрям, який підтримують учасники) та *майдан* (площа, де зібралися мітингувальники); *Автомайдан*, або *Майдан на колесах* – підтримка революції активістами, які блокували дороги своїми автомобілями; *Антимайдан* – серії мітингів на підтримку курсу провладних партій регіоналів і комуністів.

Відтоді слово «майдан» швидко набуло активного використання, і від нього утворилося багато похідних слів. Наприклад, «майданівці», утворене суфіксальним способом, використовується на позначення прихильників Євромайдану. Також є слова, створені опонентами Євромайдану, вони мають негативне смислове забарвлення: *майдауни, майдануті, майданофіли*. Функціонують і словотвірні синоніми *майданний – майданівський*, наприклад: *«Треба вже забути про ці майданівські обіцянки й просто працювати на країну», – почули ми від чоловіка; До речі, саме Пінчук зустрічався з Віктором Ющенком через кілька місяців після його майданної перемоги на виборах* («Український тиждень»).

З'явилися й дієслова *майданити, майданитися* – «стояти на Євромайдані, спілкуватися з друзями, колегами та бізнес-партнерами; не спати, чергувати, веселитися і пахнути багаттям (після 19 січня 2014 року – пахнути сльозогінним газом і палаючими автопокришками)». Є також і їх префіксальні похідні *помайданити, промайданити, домайданитися*: *Теревенити в блогах, на форумах, протестувати і* "*майданити*", *звертатися, закликати, чекати кращого правителя – цього явно замало* («Український тиждень»).

Розглянувши номінації, народжені *Майданом*, приходимо до висновку, що лексика виконує не лише називну, а й стилістично-експресивну функцію, надаючи мовленню певного колоритно-емоційного звучання, викликаючи відповідні емоції, налаштовуючи на сприйняття тих чи інших політичних подій, відповідно формує громадську думку. Крім того, слова, утворені під час вибухів соціальної активності за часів незалежної України, внесено до підручників з історії України, їх активно використовують у ЗМІ. Такі тенденції переконують у тому, що неологізми, утворені під час *Євромайдану*, у майбутньому стануть звичними для українців.

ЛЕКСИКА ЗА СТУПЕНЕМ ЗАСТАРІЛОСТІ

Автор – Іванушкіна Д. М., студентка групи 427 (УА1711)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Українська мова – одна з найдавніших мов світу. За твердженням істориків, вона сягає глибини не менше семи тисячоліть. Тому не складно повірити, що більшість слів, які вживали наші предки, незнайомі сучасній людині. Невживані в сучасній мові слова

називають застарілими. Що довше слово вживають мовці, чим тісніші його значеннєві й словотворчі зв'язки, тим менша вірогідність того, що воно стане застарілим.

У мові відбуваються два протилежні процеси: одні слова виходять із повсякденного вжитку, інші з'являються. За ступенем архаїзації (застарілості) виділяють:

1) слова, що вже зовсім не вживаються в сучасній мовній практиці, незрозумілі носіям мови на її сучасному рівні розвитку. Ці назви позначають:

– осіб за спорідненістю: *братучадо, братанич, братичич, синовець* – син брата; *сестричич, сестринець* – син сестри; *нетій* – племінник;

– одиниці виміру: *волока, корх, полуланок* – одиниці земельної міри;

– предмети одягу: *барва* або *барма* – одяг; *бачмага* – черевик;

– осіб за професією, родом занять, поведінкою: *правотар* – адвокат; *вісititель* – парламентер; *головник* – убивця; *звідець* – шпигун; *бабак* – бабій; *буй* – добрий;

– місяці року: *просинець* – січень; *паздерник* – жовтень;

– предмети побуту: *баляси* – поручні;

– емоційні поняття: *вазнь* – щастя.

Серед слів цієї групи є такі, що залишилися в деяких діалектах: *марець* – березень; *кріс* – рушниця (південно-західний діалект);

2) слова, що в сучасній мові вживаються рідко (належать до пасивного словника), з певними, переважно стилістичними, настановами і здебільшого зрозумілі мовцям: *брань* – битва; *вікторія* – перемога; *панотець, паніматка* – шанобливі найменування батька й матері; *ясновельможний* тощо. Ряд застарілих слів або значень залишається тільки в стійких словосполученнях: *три чисниці до смерті* (*чисниця* – три нитки); *не йняти віри* (не вірити, не приймати на віру); *нашого полку прибуло* (*полк* – сукупність людей, натовп).

Серед рідко вживаних застарілих слів виділяють історизми й архаїзми. Історизми – це слова або їх окремі значення, що вийшли з ужитку разом із позначуваними ними реаліями й не мають у сучасній мові синонімічних замінників. Це назви понять матеріальної культури (одягу, їжі, знарядь праці та зброї, грошей і т. п.), соціально-політичної сфери, професій, звичаїв, обрядів тощо минулих епох: *кобеняк, саламаха, рало, гаківниця, злотий, боярин, соцький, волость, зборня, панщина, непман, МТС, дружина* (військо князя), *магдебурзьке право, кожум'яка, досвітки, справляти колодія*. Їх використовують як засіб номінації під час зображення відповідної епохи. Слова *піонер* і *комсомолець* теж стали історизмами.

Архаїзми – це витіснені синонімами назви понять, що існують і в наш час (наприклад, *аероплан* – літак, *перст* – палець). Розрізняються такі типи архаїзмів:

– власне лексичні – слова, витіснені з мови словами з іншим коренем: *чадо* – дитина; *рать* – військо; *атрамент* – чорнило; *десниця* – права рука; *ланіти* – щоки; *твар* – обличчя; *дзигар* – годинник; *спудей* – студент; *зелейник* – лікар; *лицедій* – артист; *понеже* – оскільки; *зело* – дуже; *ректи* – говорити; *ликувати* – радіти; *узріти* – побачити; *відати* – знати;

– лексико-фонетичні, що відрізняються від сучасних варіантів тільки одним чи кількома звуками або місцем наголосу: *сей, пашпорт, глас, прах, піїт, філозоф, злато, серебро, враг, вольний, ріжний, братік; нарід*;

– лексико-морфологічні – характеризуються застарілою граматичною формою (закінченням, родом тощо): *люде* – люди; *фортеція* – фортеця; *читаєши* – читаєш; *роля* – роль;

– лексико-словотвірні, що відрізняються від сучасних спільнокореневих синонімів суфіксом або префіксом: *податель* – подавець; *подаяніє* – подавання; *возгордитися* – загордитися; *вої* – воїни; *коляса* – коляска; *шкатула* – шкатулка; *письмовець* – письменник; *возатай* – візник; *творитель* – творець; *возсіяти* – засяяти; *словеса* – слова; *синове* – сини; *урозуміти* – зрозуміти; *женський* – жіночий;

– лексико-семантичні, у яких застарілим є лише окреме значення: *броня* – зброя; *худий* – поганий; *живіт* – життя; *язик* – мова; *мир* – громада; *штука* – мистецтво; *машина* – паровоз, поїзд (проте до активного словника належить слово *машиніст* – водій поїзда);

– фразеологічні архаїзми: *во врем'я оно; ситник берднику не товариш*.

Архаїзми часто зустрічаються в художніх творах або вживаються в мові з метою надання їй урочистого, піднесеного чи, навпаки, іронічного звучання.

Застарілі слова можуть знову входити до активного словника як назви відроджених у нових умовах реалій (наприклад, *гривня, летовище, мічман, прапорщик, світлина*), а також із набуттям нового значення (*робітнича династія; яничар* – той, хто зрікся рідної мови, культури; *більшовик* – член більшості у Верховній Раді), стилістичного забарвлення – піднесеного або, навпаки, жартівливо-іронічного (*баталія* – сварка, бійка).

ТИПИ ВЛАСНИХ НАЗВ

Автор – Комар В. Д., студентка групи 427 (УА1711)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Власні назви, або оніми, вважаються мовною універсалією, оскільки вони наявні майже в усіх мовах світу, функціонують із давніх часів, вживаються масово, демонструють спільність своїх основних ознак. Це індивідуальні найменування окремих одиничних об'єктів.

Розмежування власних і загальних назв стосується лише іменників або словосполучень, що виконують роль іменників. Набуваючи функцій іменників, генетично власні назви можуть походити від різних частин мови – прикметників (прізвище *Котляревський*), поєднання дієслів з іменниками (місто *Звенигород*), дієслів (кличка собаки *Стрибай*), вигуків (персонаж казки М. Коцюбинського *Хо*).

Загальні назви є, безперечно, центральним шаром лексики, а власні становлять її потужну периферію з дуже різною сферою поширення. Загалом же в мові на одну загальну назву припадає до кількох сотень власних назв. Загальний іменник – це назва, що є спільною для ряду однотипних істот, предметів, явищ, понять, наприклад: *хлопець, орел, вовк, стіл, стіна, дерево, будинок, обід, пароплав, човен, газета, простір, час, добро, хвилювання, сум, біль, відношення, критика*.

Власні назви з'являються тоді, коли індивідуальне розрізнення набуває суспільної значущості. Розрізняють такі типи власних назв:

1) **антропоніми** – власні найменування людей (імена особові, імена по батькові, прізвища, прізвиська, псевдоніми): *Михайло, Оксана; Іларіонович, Павлівна; Костенко, Рильський; Журавель, Баранець; Леся Українка, Олександр Олесь*. Серед антропонімів розрізняють: **андроніми** – найменування жінки за іменем, прізвищем чи прізвиськом її чоловіка (*Долинючка* – від *Долинюк, Петрова* – від *Петро, Терпилиха* – від *Терпило*); **метроніми** – найменування сина чи дочки за ім'ям, прізвищем чи прізвиськом матері (*Олененко, Катрич*); *патроніми* – найменування сина чи дочки за ім'ям, прізвищем чи прізвиськом батька (*Іваненко, Бондарівна*);

2) **топоніми** – назви географічних об'єктів. Відповідно до різновидів об'єктів топоніми поділяють на: **мікротопоніми** – назви невеликих обєктів (лісків, урочищ, пасовищ, стежок тощо): *урочище Пасіка* (с. Васьковичі на Житомирщині), *лісок Бір* (с. Іллінці на Київщині); **ойконіми** – назви міст, сіл, селищ, хуторів (*м. Дніпро, с. Варварівка, х. Добровільний);* **ороніми** – назви рельєфних місць, зокрема гір, хребтів, горбів, долин, котлованів (*Карпати, Говерла*); **гідроніми** – назви водних об'єктів: океанів (**океаноніми**),

морів (**пелагоніми**), річок (**потамоніми**), озер (**лімноніми**), боліт (**гелоніми**): *Тихий океан, Чорне море, р. Південний Буг, оз. Свитязь, Зелене болото;*

3) **космоніми** – назви космічних об'єктів; *Чумацький Шлях, Велика Ведмедиця, Козеріг*; розрізняють народні й наукові найменування: *Пасіка – Мала Ведмедиця, Зірниця – Венера*;

4) **теоніми** – найменування божеств, язичницьких і християнських: *Сварог, Перун, Христос, Святий Дух, Пресвята Богородиця;*

5) **міфоніми** – власні назви міфічних істот, персонажів казок, переказів, а також їх об'єктів: *Вій, Баба-Яга, Івасик-Телесик, Добрий Дуб, острів Буян;*

6) **зооніми** – клички тварин і птахів (собак, котів, корів, коней, свиней, папуг): *Рябко, Сірко; Мурчик, Левчик; Зорька, Рогата; Дикун, Соня; Ряба, Руда; Жора; гусак Іван Іванович;*

7) **ергоніми** – назви організацій, виробничих і громадських об'єднань, товариств, партій, кінотеатрів, магазинів, фірм, навчальних закладів, кооперативів тощо: *завод «Інтерпайп», ФК «Дніпро», ТРЦ «Дафі», товариство «Просвіта», Комітет у справах сім'ї та молоді;*

8) **хрононіми** – назви відрізків часу, подій: *Коліївщина, Друга світова війна, Революція Гідності;*

9) **хрематоніми** – назви матеріальних предметів – кораблів, ураганів, алмазів тощо та витворів духовної культури – заголовки художніх творів, музичних п'єс, творів живопису, кінофільмів та ін.: *теплохід «Леся Українка», фільм «Тіні забутих предків».*

Сукупність усіх власних назв мови становить її ономастичний простір. Власних назв дуже багато. В Україні одних топонімів кілька мільйонів. На мільйони, очевидно, треба рахувати також ергоніми й особливо хрематоніми української мови. Безмежна кількість заголовків художніх творів тощо. Однак у лексичному запасі окремої людини загальних назв значно більше, ніж власних. Одні власні назви відомі всім мовцям (*Київ, Дніпро, Шевченко, Чумацький Шлях, «Заповіт»*), інші – лише частині мовців, нерідко дуже невеликій. Через це складається хибне враження, що й у мові в цілому більше загальних, а не власних назв.

ПОЛОНІЗМИ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Автор – Косогор М. П., студентка групи 427 (УА1711)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Українсько-польські мовні контакти простежуються ще з часів Київської Русі. З одного боку, польська мова віддавна, а особливо з кінця XIV ст., помітно впливала на українську, з другого, – українська мова справляла значний вплив на польську. Звичайно, найбільшого обопільного впливу зазнавали суміжні українські й польські говірки. Взаємовплив позначився і на обох літературних мовах.

Слова, їх окремі значення, вислови тощо, запозичені з польської мови, називають полонізмами (від середньолатинського *Polonia – Польща*). Полонізми, особливо старі, не завжди усвідомлювані мовцями як чужорідний елемент, зберігають, проте, ознаки свого походження: *хлопець* (*chłopiec*, від *chłop* – українське *холоп*), поетичне *злото* (*złoto* – золото), *квіти – kwiaty, голос – głos, колос – kłos, волос – włos, певний – pewny, строкатий – srokaty, мох – mech, sen – сон,* діалектне *поренчата* (*poręcze* – поручні). Західноукраїнський етикетний вираз *Як ся маєш?* походить від польського *Jak się macz?* У літературній мові їм відповідає *Як маєшся? Як живеш?*

Полонізми недавнього походження, зокрема обласні слова і звороти, що проникли з польської мови, у творах західноукраїнських письменників XIX – початку XX століття легко вловлюються як чужорідні через свою невластивість українській мові Наддніпрянщини, особливо Лівобережжя. Ось приклади таких полонізмів: *меценат (mecenat)* – адвокат; *покоїк (pokoik)* – кімнатка; *колія (kolej (żelazna))* – залізниця; *колейовець (kolejowiec)* – залізничник; *висідати (wysiadać)* – виходити з вагона, автомобіля; *перепрошую (przepraszam)* – вибачте.

Як правило, запозичення з польської мови можна охарактеризувати такими фонетичними ознаками: наявність носових звуків (*вензель, плентатись*), африката *-дз-* (діалектне *дзінькувати* – дякувати, *дзбан* – жбан, *гудзик*), звукосполучень (*бидло, ковадло, повидло, стодола, тлумачити*).

У «Короткому словнику польських запозичень» О. Жєлєзного зафіксовано понад 500 одиниць. Загалом полонізми належать до таких тематичних груп: службові/неповнозначні слова: *щоб – żeby, iżby; аби – aby; але ж – ale ż*; назви предметів: *гак – hak, закрутка – zakrętka, кашкет – kaszkiet, кулька – kulka, куля – kula, ліжко – łożko, черевик – trzewik;* назви споруд, їх частин: *кав'ярня – kawiarnia, шинок – szunk, госпіталь – szpital, паркан– parkan, сходинка – shodek;* абстрактні назви: *ласка – łaska, гідність – godność, лихо – licho, пекло – piekło;* назви географічних об'єктів: *місто – miasto;* терміни: *кут – kąt, запитання – zapytanie, вартість – wartość;* позначення осіб: *злодій – złodziej, наречений – narzeczony;* назви речовин: *напій – napoj, повітря – powietrze;* процеси: *запалення – zapałenie, зволікання – zwłoczenie;* явища природи: *блискавка – błyskawica, бруд – brud;* військові об'єднання: *варта – warta;* відрізки часу: *рік – rok, час – czas;* назви істот: *крук – kruk;* назви рослин: *смерека – smereka;* збірні назви*: здобич – zdobycz, купа – kupa, решта – reszta;* частини тіла: *око – oko, потилиця – potylica, шкіра – szkora;* найменування ознак: *червоний – szerwone, великий – wielki, виборчий – wyborczy, винний – winny;* прислівники: *зрештою – zresztą, несподівано – niespodziewany, по-друге – po drugie;* дієслова: *загоїти – zagoić, зазначити – zaznaczyć, замкнути – zamknać* тощо.

Вплив польської мови позначився й на граматиці. Так, в українській літературній мові й південно-західних та південно-східних діалектах набуло загального поширення закінчення *-ові (-еві)* в давальному відмінку іменників чоловічого роду (*чоловікові, коневі*, у діалектах – *чоловікови, коневи*), властиве спочатку тільки нечисленним іменникам. У російській і білоруській мовах таке закінчення відсутнє.

Контакти української й польської мов, що сприяли певному їхньому зближенню при одночасному віддаленні української від східнослов'янських, а польської від західнослов'янських, стали для цих мов ще й джерелом семантичного і стилістичного збагачення завдяки збільшенню кількості лексичних синонімів.

Загалом питання українсько-польських мовних контактів досі глибоко не досліджено. Їх систематизація, опис та аналіз – лише питання часу й зацікавлених спеціалістів.

ЄВРОСЛОВА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Автор – Компанієць Р. М., студент групи 422 (УЗ1712)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Починаючи з 2014 року Україна впевнено тримає курс на інтеграцію в європейський простір. І у зв'язку зі стрімким пожвавленням та розширенням міжнародних відносин країни із Західним світом свій поштовх до впровадження нового отримала й

українська мова. Мовна система відреагувала активним запозиченням, проте не лише на лексичному рівні (найбільш динамічному й відкритому), а й на словотвірному. Нині в українській мові загалом простежується тенденція до інтенсивного використання складника *євро-* для творення нових слів.

Хоча слова з *євро-* почали використовуватися ще з початку 2000-х (наприклад, слово «євроремонт», що позначає будівельний ремонт на рівні європейських стандартів і яке пов'язують із появою на пострадянському просторі культу імпортних будівельних матеріалів), усе ж найбільшого вжитку «європейські» слова отримали напередодні та під час проведення в Україні Чемпіонату Європи з футболу у 2012 році. За допомогою основи *євро-* творяться й активно вживаються нові поняття спорту, як-от: *єврокубки, євроарена, євростадіон, євротурнір, євроспорт*. У значній частині цих слів компонент *євро-* вказує на Чемпіонат *Євро-2012*.

Актуалізація слів із *євро-* в українській мові пов'язана передусім із геополітичними змінами на карті Європи, європейським вибором України, новим діалогом між Україною та Європою. Слово-основа *євро* ввійшло в обіг українців передусім зі значенням «єдина грошова одиниця країн Європи, які входять до Європейського Союзу». Завдяки європеїзації суспільства й держави *євро-* виступає ключовим словом-основою в мовній картині України, оскільки позначає поняття важливих для суспільства сфер життя і характеризує лексику певних історичних етапів і періодів.

Однією з найчисельніших є суспільно-політична лексика: *Євросоюз, Європарламент, Єврокомісія, єврокомісар, євростандарт, євроінтеграція, євростратегії, євроспільнота, євродіалог*. Це однозначно вказує на повне зосередження нашої країни на вихід до європейської міжнародної політичної арени і введення нових стандартів. Хоча поступова економічна залежність України від Євросоюзу – суперечливе питання, але новий напрямок розвитку країни породив чимало слів з економічної галузі: *єврооблігації, євроекономіка, євровалюта, єврокредит, євроринок, євробанк, євроціна* та інші.

Також на міжнародну стандартизацію вказують нові технічні засоби і визначення. Наприклад, заради полегшення процесу перевезень тарно-пакувальних вантажів було введено поняття «європалети», що дозволяє використовувати їх на будь-якому виді транспорту в усіх країнах світу. Резонансною темою для обговорень останнім часом стали так звані «євробляхи» – вживані автомобілі, що завезені в Україну з території європейських держав.

Тож цілком зрозуміло, що українська мова, виконуючи інтеграційну функцію, є важливим чинником зміцнення державності, забезпечення культурного та економічного розвитку нашої країни. І мова, як каталізатор національної свідомості і єдності, повинна постійно підтримувати свою актуальність задля об'єднання українського народу над спільною метою – розбудова нової, сильної, незалежної європейської держави.

Тому мовний розвиток на початку XXI століття засвідчує нову епоху в Україні – «єврожиття» та «європоняття», епоху незворотних змін, що обов'язково виведуть нашу рідну країну на європейський рівень.

ОСОБЛИВОСТІ ДИТЯЧОЇ МОВИ

Автор – Сакаль О. М., студентка групи 427 (УА1711)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Дитяче мовлення – це особливий етап розвитку мовлення дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Лексико-граматичні особливості дитячого спілкування

залежать від ситуації (спілкування з однолітками чи з дорослими), яка полягає у варіюванні висловлювань. Дитина у спілкуванні з однолітками виступає як особа, яка живе своїм життям, як член маленького суспільства з власними інтересами й потребами, який завойовує своє місце в цьому суспільстві. Перші дитячі слова вживаються ізольовано, не мають словозмінних форм. Проте вони мають приховану граматичну структуру, оскільки часто позначають односкладні речення.

Дитяча лексика – невелика група простих для вимови слів, якими користується дитина у ранній період розвитку до засвоєння загальновживаної мови. Включає власне звуконаслідувальні слова (*бух, ням, кум-кум*), звуконаслідувальні слова у значенні загальновживаних (*бі-бі* – машина, *гав* – собака), спотворенні слова (*пинка* – спинка, *лісіцьок* – рушничок), специфічно дитячі слова, які бувають як загальнопоширені (*папа* – хліб, *келя* – цукерка), так і індивідуально створювані (*голь-голь* – соска, *ака* – пташка). *«Треба казати не батарея, а нагрівало»; «Не ваза, а квітниця»,* – іноді повчають дорослих діти.

Дитяча лексика має такі ознаки: багатозначність (*киця* – власне кіт, а також волосся, вовна чи щось вовняне, м'яке; *мась* – власне м'яч а також речення *Дай мені м'яча; Кидай м'яча; Коти м'яча*), ситуативність (використовується тільки під час візуального сприйняття предмета), морфологічна неоформленість (невідмінюваність, нерозрізнення родів тощо), зрозумілість порівняно невеликій групі людей.

Словотворення дитячої лексики охоплює всі частини мови: іменники: *взувало, сільниця, повзук, учило, мокрес, помаза, кусарик, колоток, вуличіонер, пісковатор, копатка, цепля;* дієслова: *відмухіватись, ладошкаються, накалюжив, відсонилася;* прикметники: *жмутні черевики, черв'ячне яблуко, лякальні казки, молоканна каструля.*

За своєю зовнішньою формою слова дитячого (малого) мовлення мають здебільшого моторний характер, вони є немовби уривками слів, що містять подвійні склади, на зразок таких: *фу-фу, ква-ква, ля-ля*. Деякі елементи дитячого словника утворюються за допомогою специфічних словотворчих засобів, властивих лише дитячому мовленню, які мають зменшувально-пестливе значення (наприклад, *їстоньки, спатки, ніжка, ніжечка*).

Частіше за все предметами спілкування у дітей є:

1. Назви частин тіла: ***бузя*** – обличчя, ***нозя*** – нога, ***руця*** – рука, ***нося*** – ніс, ***оцьо*** – око, ***пузя*** – живіт.

2. Назви їжі: ***боля*** – картопля, ***буця*** – яблуко, ***гама*** – їжа, ***келя, кетя*** – цукерка, ***коко*** – яйце; ***моня, монька*** – молоко.

3. Назви тварин: ***базя*** – баран, овечка, ягня; ***биця, биня, биньо, миня, міня*** – бик, корова, теля; ***ціпа*** – курка, півень, курча; ***цюця*** – собака, цуценя; ***гуля*** – голуб, гуска; ***гуся*** – гусак, гуска, гуся; ***каця, пуля, утя*** – качка, каченя; ***кося*** – кінь, лоша; ***куця, паця*** – свиня, порося; ***киця*** – кішка, кошеня; ***тютя*** – будь-який птах, курча, півень, курка; ***вава, вова*** – вовк.

4. Назви свояцтва, дітей, дорослих: ***ляля*** – дитина; ***дядя, дядьо*** – чоловік; ***баба*** – жінка старшого віку; ***няня*** – нянька, старша сестра; ***няньо, тятя*** – батько; ***тьотя*** – молода або середнього віку жінка.

5. Іграшки: ***ця ця*** – іграшка; ***ляля*** – лялька.

6. Ігри: ***гойдаша, тосі-тосі***, ***ку-ку, буц, куй-куй (чобіток).***

7. Одяг: ***льоля*** – сорочка, яку носять діти.

8. Предмети оточення дитини: ***дзеня*** – те, що дзвенить; ***чика*** – ніж; ***люля*** – колиска; ***лоня, лонька, лозя*** – ложка; ***мися*** – миска.

9. Дії дітей: ***баю*** – йти спати; ***бух, бубух*** – падати; ***гам, гам-гам, гами*** – їсти; ***гайту, гайти, гулі, гулі-гулі*** – йти гуляти; ***дибиці, дибки*** – йти; ***дзень, дзень-дзень*** – дзвеніти; ***кіть-кіть, коть-коть*** – котити; ***купи, купи-купи, купиці*** – купати; ***люлі*** – спати; ***мий-мий*** – мити; ***цьом-цьом, цьомати*** – цілувати.

10. Стани і відчуття, заборона: *бе, бека* – щось погане; *бобо, буба* – болить; *дюдя, зюзя* – холод(но); *вава* – боляче; *ж иж а* – гаряче, вогонь.

11. Етичні терміни: *бозя* – Бог; *ціця* – щось хороше; *кака* – щось погане.

12. Відсутність чогось: *ама, ма* – немає.

Велику роль під час спілкування дітей з однолітками відіграють вигуки, які служать реакцією на попередню репліку, виступають сигналом до початку нової теми розмови та заповнюють паузи.

Учені відзначають, що процес оволодіння словом становить для дитини великі труднощі: часом на засвоєння нового слова потрібно кілька місяців. Формування активного словника дітей на другому році життя відбувається нерівномірно, чи стрибкоподібно: за періодом щедрого набуття нових слів йдуть періоди відносного затишшя. У дитячі роки розвиток мовлення йде в двох основних напрямках: по-перше, інтенсивно поповнюється словниковий запас та засвоюється морфологічна система мови, якою говорять оточуючі; по-друге, мовлення забезпечує формування процесів уваги, сприйняття, пам'яті, уявлення, а також мислення.

Дослідження мовлення дітей викликають значний інтерес, тому що розширюють наші уявлення не тільки про оволодіння мовою, а й про саму мову, її функціонування в мовленнєвій діяльності, про становлення пізнавальних та інших психологічних процесів, розширюють наші знання про людину взагалі.

БЕЗЕКВІВАЛЕНТНА ЛЕКСИКА ЯК ЗАСІБ ПЕРЕДАЧІ НАЦІОНАЛЬНОГО КОЛОРИТУ

Автор – Григоренко А. Д., студент групи 431 (УЗ1611)
Науковий керівник – ст. викл. Лагдан С. П.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Розвиток будь-якої мови відбувається завдяки впливу на неї суспільства, національно-культурної спільноти. У мові як невід'ємній частині цивілізації й культури віддзеркалюється дійсність, у якій живе цей народ, його менталітет і ставлення до середовища, яке його оточує. Відмінності між мовами, зумовлені відмінністю культур, найпомітніші в лексиці й фразеології, оскільки номінаційні засоби мови найбільше пов'язані з позамовною дійсністю. Усі ці чинники визначають особливість кожної мови, яка інколи спричиняє серйозні проблеми в перекладачів, що й змушує говорити про неможливість перекладу окремих виразів, чи змісту текстів, вираженими засобами однієї мови на іншу.

У будь-якій мові чи її діалекті є слова, що не мають однослівного перекладу в інших мовах. Така лексика є своєрідною частиною національної культури, відображає її етнонаціональні елементи, які не мають еквівалентів у мовах сусідніх країн. Саме тому така лексика дістала назву безеквівалентної. Термін «безеквівалентна лексика» порівняно новий, хоча така категорія наявна у кожній мові. До її складу належать слова-реалії, слова-символи і власні назви.

Проте національно-культурна своєрідність лексики маже виявлятися не тільки в наявності серії специфічних слів, але й у відсутності слів для значень, виражених в інших мовах. Такі «пропуски», «білі плями на семантичній карті мови» називають лакунами. Як і безеквівалентні слова, лакуни помітні тільки під час зіставлення мов. Причини їх виникнення різні. В одних випадках лакуни обумовлені відмінністю відповідних культур. Наприклад, в англійській мові, окрім слова *lawyer* – «юрист, адвокат» є ще декілька позначень різновидів адвокатської професії: *attorney* – уповноважений, повірений,

barrister – адвокат, що має право виступати у вищих судах, *solicitor* – стряпчий (консультує клієнтів, зокрема організації й фірми, готує справи для баристера; має право виступати в нижчих судах), *counsel* – юрисконсульт, *counsellor* – радник, *advocate* – адвокат вищого рангу. В українській мові цим позначенням відповідає одне слово – *адвокат*. В інших випадках лакуна обумовлена не відсутністю в одній із мов відповідного денотата, а тим, що мові начебто не важливо розрізняти те, що інша мова розрізняє. Наприклад, двом українським словам *дівчинка* й *дівчина* відповідає одне англійське *girl*, і навпаки – двом англійським *bank* – беріг річки і *shore* – берег моря відповідає одне українське *берег*.

Трапляються випадки, коли слово однієї мови є безеквівалентним стосовно іншої, але має прямі відповідники в багатьох інших мовах. Наприклад, слово *новосілля* має відповідник у російській мові, але є безеквівалентним щодо чеської мови, у якій це поняття передається описово. Вважається, що 5–10 % слів навіть одного культурного кола не мають однослівних відповідників в іншій мові, не кажучи вже про мови різних культурних кіл, до яких належать, наприклад, українська та німецька.

До складу специфічно забарвленої національної лексики входять слова, що позначають різні риси матеріального й духовного життя, адміністративні й політичні форми правління, посади публічних осіб, людські звички, нахили, національні костюми й традиції, їжу та напої і навіть часовий простір як результат оточення людини. Так, наприклад, методом транскрибування передані англійською мовою такі національні слова як *борщ – borsch; кутя – kutya; вареники – varenyky; сало – salo; козак – cossack; плахта – plakhta.*

Таким чином, безеквівалентна лексика відображає національно-культурну своєрідність мови на лексичному рівні, називає такі поняття й явища у сфері певної культури, які не властиві іншим. І хоча в сучасній мовознавчій науці немає одностайності, а інколи й конкретності у витлумаченні терміна «безеквівалентна лексика», що не сприяє її визначенню як категорії лінгвістики, вона є невід'ємною частиною будь-якої мови.

ВИКОРИСТАННЯ ПЕРЕНОСНИХ ЗНАЧЕНЬ ДІЄСЛІВ У СУЧАСНІЙ ПРЕСІ

Автори – Гузь Д.В., студентка групи 131 (МТ1611),
Дрогобецька Д.В., студентка групи 121 (МТ1711)
Науковий керівник – доц. Накашидзе І.С.
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

У мову преси досить швидко входять нововведення, адже, як зазначає О. Стишов, "прагнення до новизни та свіжості, емоційності й експресивності на тлі стандарту – визначальна риса мови ЗМІ.

Найбільша кількість неологізмів фіксується в текстах публіцистичного стилю. Це зумовлено соціальною потребою в іменуванні всього нового і в його осмисленні, внутрішньомовними факторами – тенденціями до економії, уніфікації, системності мовних засобів, варіювання номінацій із різною внутрішньою формою, етимологією, завданнями експресивно-емоційної, стилістичної виразності. Багато неологізмів виникає саме в пресі, бо автори публікацій, подаючи певну інформацію, намагаються впливати й на емоції читачів.

Традиційним засобом експресії в масовій комунікації є переносне вживання слів, зокрема дієслів у метафорах. Найчастіше вони використовуються: а) у публікаціях на соціально-економічну тематику; б) у політичних оглядах і статтях; в) у науково-технічних

матеріалах; г) статтях і замітках культурно-мистецького характеру; д) спортивних коментарях. Наведемо кілька прикладів, зафіксованих у сучасній пресі.

Найчисленнішу групу складають неологізми, пов'язані з соціальною сферою життя. Так, дієслово *віддячувати*: "на чийсь добрий вчинок, подарунок і т. ін. відповідати тим самим" зустрічається у переносному значенні: «А до того ще представники будівельної фірми вручили всім мешканцям готелю сувеніри. У такий спосіб "*віддячували*" за тимчасові незручності, пов'язані з будівництвом».

Дієслово *вимітати* має значення «Метучи, видаляти звідки-небудь мітлою, віником, щіткою сміття, пил і т. ін.». У пресі це слово набуває значення "видаляти","викупити і вивезти за кордон, нічого не залишивши": «Це й не дивно, адже після розвалу Союзу матеріально-технічну базу кінного спорту перестали фінансувати, і вона занепала, класних вітчизняних коней за безцінь просто "*вимели*" кмітливі німці, а племінне конярство розвалилося».

Пряме значення дієслова *відпускати* – "переставати тримати, стискати що-небудь; випускати з рук". Але в наведеному нижче реченні зафіксоване переносне значення "виводити за межі певного регіону": «Градоначальник обіцяє особисту підтримку кожному, хто має право і забажає оформити відповідні документи, адже "*відпускати*" з міста кошти, за його словами, просто образливо».

Останнім часом населення України непокоїть проблема повернення заощаджень, накопичених на ощадкнижках. Цікавим у зв'язку з цим є нове значення слова *розвантажити* – "витратити кошти, що зберігалися на ощадних книжках, на оплату комунальних платежів": «Пропозиція дуже слушна, оскільки вона ліквідувала б несправедливість, пов'язану з компенсацією заборгованості зі сплати за комунальні послуги із заощаджень практично лише жителям міст. Останні вже змогли у такий спосіб "*розвантажити*" свої ощадні книжки».

Від соціальної сфери невіддільна політика. Так, метафора *штормити* в наведеному нижче прикладі означає "вирувати, бушувати (про проблеми)": «Проблеми, труднощі країни не розбиваються об кордони району, а *штормлять* тут, як і по всій державі». Основне ж значення цієї лексеми: "бути дуже розбурханим під час шторму (про море, озеро)".

Останнім часом напружено проходять передвиборчі кампанії. Не секрет, що напередодні виборів кандидати намагаються різними способами домогтися прихильності виборців. Так виникають подібні переносні значення: *підгодовувати* – "надаючи матеріальну допомогу напередодні виборів, агітувати електорат голосувати за певного кандидата". Наприклад, «Потенційні кандидати… уже почали годувати, а точніше, *підгодовувати* свій електорат заздалегідь».

Демократизація суспільного життя зумовила активне використання розмовних шарів лексики в публіцистиці. Лексеми "*розрулити*" академічні словники української мови не подають. Нижче наводимо приклад, де вона означає "вирішити, розв'язати (про проблеми)": «Ми бачили першого віце-спікера вмілим і впевненим під час ведення засідань, коли він своїми глибокими знаннями і багатим життєвим досвідом, здоровим глуздом і винятковою пам'яттю, спокійною врівноваженістю і холоднокровністю, примноженими властивим йому поліським гумором, міг "*розрулити*" найскладніші й найзаплутаніші проблеми».

На формування нових значень дієслів впливає й науково-технічний прогрес. Не так давно у життя мешканців великих міст ввійшли світлофори, що "*говорять*", тобто видають голосову інформацію. Наприклад, «Ну а незрячих і зі слабким зором одеситів, які пересуваються пішки, у найпожвавленіших місцях міста очікують світлофори, що "*говорять*". Коли загоряється той або інший сигнал світлофора, вони видають голосову інформацію…».

У текстах культурно-мистецького спрямування та спортивних коментарях наявні поодинокі приклади переносних значень дієслів. Так, основне значення дієслова *годувати* – "давати кому-небудь їжу". Але оскільки людина – істота духовна, то розвинулося й переносне значення "дарувати музику, духовну їжу": «Музика певною мірою є "їжею" людства, виходить, композитор відповідальний за те, чим він "*годує*" людей».

Значення дієслова *випливати* – "підніматися з глибини води на її поверхню або плавом вибиратися на берег". Проте у пресі зафіксоване значення "побити рекорд, перевищити попередні досягнення": «Броварчанин Олег Лісогор не просто виграв фінальний заплив на 100 метрів брасом, а й "*виплив*" з однієї хвилини – 59,17 секунди!!!»

Отже, розвиток переносних значень сприяє збагаченню й розширенню словникового складу української мови. Дослідження лексики, зокрема неологізмів у складі дієслів, дає змогу виявити шляхи лексико-семантичного збагачення дієслівної системи, визначити тенденції еволюції лексичного запасу нашої мови.

ТЕМПОРАЛЬНІ ЛЕКСЕМИ У СКЛАДІ ПРИСЛІВ'ЇВ

Автор – Жужгина А.О, студентка групи 131 (МТ1611)
Науковий керівник – доц. Накашидзе І.С
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

У сучасній лінгвістиці термін темпоральність уживають у різних контекстах із різним наповненням. Лексична темпоральність визначена семантикою одиниць часовим компонентом, який може вказувати на міру часу (рік,вік,година, секунда), час події факту конкретно (вчора, торік, завтра, сьогодні) або узагальнено (тоді, після, до, під час). Однак лексико-семантичний часовий компонент тільки опосередковано орієнтований на відображення онтологічного часу, оскільки вжитий у реченні та спрямований на вираження темпоральних ознак дії. Термін темпоральність, як правило, уживають як синонім терміна час, часовість. Логічно припустити, що фундаментальність категорії темпоральності мала б відповідно відбитися в мовній, зокрема й граматичній системі.

Українські прислів'я і приказки є значною частиною культури народу, його скарбом, яким він володіє з давніх часів.

У народному мовленні є й такі вислови, що говорять про невідоме походження людини, самотність «Без роду й племені» - говорили про людину, що була без родини.

У функціональному аспекті в різних мовах спостерігається спеціалізація одиниць різних рівнів з точки зору способів передачі часового змісту. Слова з темпоральним значенням вносять різне смислове навантаження в загальну семантику висловлювання. У реченні спостерігається взаємодія лексичних та граматичних засобів, коли мовні одиниці частково втрачають свою самостійність, утворюючи нову структуру з властивим їм часовим значенням. Синтаксичний час наявний у всіх без винятку прислів'ях та приказках, оскільки кожне речення є конкретною реалізацією абстрактної синтаксичної структури.

Щодо темпоральності часового контексту прислів'їв виділяються одиниці з такими частинами мови, як прислівники; іменники; сполучники.

До прислівникових відносять прислів`я, що виражають ознаку дії, стан предметів (наприклад, «*Лінивому все ніколи*», «*Важко знання добувати, зате легко носити*») та прислів'я з прислівниками вищого й найвищого ступенів порівняння («*Риба шукає де глибше, а людина – де краще*», «*Раніше встанеш, то більше діла зробиш*»)

Чисельною групою є прислів`я та приказки, у яких структурно-смисловим центром виступають іменники з темпоральною семантикою на позначення різних часових

відрізків: час, пора, година, день, вік, назви місяців, днів тижня тощо. До іменникових відносять прислів`я, що об`єднують і виражають семантичну групу:

- назви істот та неістот: людей, тварин, птахів, комах, міфологічних істот, сукупності осіб та назви організмів: «*Люди з базару, а Назар на базар*», «*Старий звір ніколи не дрімає*»;

- пори року та природні явища: «*Весна не за горами, вона приходить, не давши телеграми*», «*Осінь збирає, а весна з`їдає*», «*Хто святкує на Пилипа, той буде голий, як липа*».

Сполучники у темпоральних лексемах служать для поєднання та зв`язування слів (батько й мати), сполук. Наприклад, «*Друга шукай, а найдеш — тримай*»

Лексичні часові одиниці (темпоральні лексеми) у складі прислів'їв і прикаок виконують функцію додаткової конкретизації тих узагальнених темпоральних відношень, котрі виражені граматичними формами часу дієслова. Наприклад, «*Змарнувавши час, людина не зможе його повернути*», «*Дотримуватися здорового способу життя треба з молодих літ», «Що маєш завтра зробити, то зроби сьогодні, а що маєш з`їсти нині, то лиши на завтра».*

Інколи темпоральні лексеми виступають як структурно обов`язковий компонент метафоричного виразу. Значне місце у системі темпоральних засобів займають лексичні показники типу *зараз, сьогодні, завтра, вчора, давно, рік тому* тощо. Наприклад, «*Сьогодні густо, а завтра пусто», «Сьогодні пан, а завтра пропав», «Двічі на рік літа не буває».*

В окрему підсистему темпоральних показників можна виокремити назви свят як потенційний засіб вираження часових значень. В українському фольклорі з назвами свят пов`язані не лише народні прикмети, звичаї, певні цикли сільськогосподарських робіт, але й конкретні часові відрізки і дати. Наприклад, «*Прийшов Спас – готуй рукавиці про запас», «По Петру і по теплу».*

Також темпоральні лексеми виокремлюються за віком людини. Наприклад, *«І не мірошникує, а голова борошном припалась», «Молоде пиво шумить», «Слухай старих людей, то чужого розуму наберешся й свого не загубиш».*

В українських усталених виразах зустрічаємо випадки вживання субстантивів, утворених від прислівників з темпоральною семантикою. Наприклад, *«Одне сьогодні краще трьох завтра».*

У ході роботи, було визначено, що темпоральність часового контексту прислів'їв виділяється за частинами мови, а саме: прислівниками, іменниками та сполучниками. Найсильніший відтінок темпоральності мають сполуки з прийменниками *на,у,під час,до,після*.

Прислів`я невіддільні від життя людини, як її мова, пісня. Саме прислів`я та приказки, в яких структурно-смисловим центром виступають іменники з темпоральною семантикою на позначення різних часових відрізків: часу, години, віку тощо, відображають життєву мудрість.

ФІРМОНІМИ М. ДНІПРО

Автор – Колода Н. А., студентка групи 412 (УЗ1812)
Науковий керівник – доц. Накашидзе І.С
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Соціальні зміни в Україні кінця XX-початку XXI ст., нові шляхи розвитку економіки спричинили появу великої кількості підприємств різного функціонального

профілю, кожне з яких потребувало своєї назви. Це спровокувало "ономастичний бум", або "номінаційний вибух", який викликав інтерес мовознавців. В Україні масова поява комерційних підприємств практично в усіх сферах бізнесу призвела до необхідності їх індивідуалізації за допомогою назв.

Об'єкт пропонованого дослідження – фірмоніми м. Дніпра. Цим терміном позначається один із фрагментів урбанонімного простору – найменування комерційних підприємств, зокрема торгівельних компаній, банків, комерційних фірм, туристичних агентств, ріелторських контор, медичних і страхових компаній, фірм із надання послуг населенню.

Із терміном фірмонім пов'язується таке явище як неймінг – мистецтво, яке полягає в тому, щоб одним словом охарактеризувати товар чи підприємство, надати їм особливі, привабливі для споживача характеристики та створити позитивне ставлення до них. Неймінг – процес розробки назви бренду для підприємства, товару чи послуги, найважливіша частина маркетингової стратегії підприємства та невід'ємна частина позиціонування бренду. Неймінг набагато важливіший, аніж логотип та фірмовий стиль підприємства. Добре і професійно продумана назва завжди привертає цільову аудиторію, створює позитивне ставлення до бренду і тим самим стимулює ріст і розвиток бізнесу.

Не можна плутати поняття неймінга і фірмоніма. Неймінг – сам процес розробки логотипу, бренда, фірмоніма. Фірмонім – номен на позначення підприємства, фірми, закладу. Фірмоніми, які по суті є соціальним знаком, існують у суспільстві та для суспільства. Більше того, у них, як у дзеркалі, відображаються зміни в соціально-економічній сфері. У процесі створення фірмонімів на перший план виходить суб'єктивний фактор: у них відбиваються смаки, уподобання номінатора, особливості сприйняття ним дійсності.

Сьогодні будь-якому бізнесу досить важко існувати без красивої та оригінальної назви, адже реклама зараз успішно робить свою справу, і на тлі активних пропозицій від провідних підприємств не завжди є шанс бути в перших рядах.

Розглянемо у загальних рисах історію фірмонімів і простежимо традиції фірмонімії м. Дніпра. Фірмоніми виникли з розвитком торгівлі. Їх первісна форма – це антропонім, ім'я майстра. У м. Дніпро теж зустрічається ця група фірмонімів: "*Філіп Морріс"* (фірма з виготовлення тютюнових виробів), "*Міхаїл Воронін"* (магазин фірмового одягу від виробника), "*Алекс"* (кав'ярня), "*Алекс"* (СТО) та ін.

Із зростанням кількості виробників до фірмонімів залучаються імена великих людей, міфічних героїв, героїв художніх творів, топоніми. У м. Дніпро маємо такі назви, як "*Феміда*" (юридична фірма), "*Меркурій*" (салон взуття), "*Попелюшка*" (перукарня), "*Ельдорадо*" (магазин побутової техніки), "*Умка*" (магазин дитячих товарів), "Велес" (ветеринарна клініка).

Часто до фірмонімів залучають загальні назви, наприклад, дорогоцінних каменів, астрономічних явищ, тварин тощо. У м. Дніпро є такі приклади, як "*Три кити*" (будівельна компанія), "*Феєрія*" (магазин феєрверків), "*Смарагд*", "*Діамант*" (магазини коштовностей).

Фірмоніми, утворені внаслідок метонімічного перенесення найменувань, допомагають покупцеві краще зорієнтуватись у виді послуг, оскільки в даному разі значення фірмоніма виникло в результаті асоціації за просторовою, часовою чи логічною суміжністю. Такі номени представлені в м. Дніпро досить широко: "*Колесо"* (автомагазин), "*Канапе"* (магазин меблів), "*Дог"* (зоомагазин), "*Какаду"* (зоомагазин), "*Дефіле"* (модельна агенція), "*Аромат"* (косметична фірма), "*Алло"* (салон мобільного зв'язку), «*Ганг – вся Індія для вас*» (крамниця з індійськими товарами).Є багато назв, вживаних у прямому значенні, наприклад "*Меблі та дизайн", "Тканини", "Вікна-двері", "Квіти", "Домашні страви"*.

Досить часто магазини, торгівельні центри називають за місцем розташування (*Образцовський, Калиновий, Нагорний, Троїцький ринки, Міст-кіно)*, зокрема вулиці (магазини "*Калина*" (на вул.Калиновій), "*Донецький*" (на вул. Донецькій)).

Іноді від незнання реального значення слова або його походження виникають комічні ситуації. Наприклад, кафе "*Анчар*" (анчар — дерево Малайського архіпелага з отруйним соком), перукарні "*Екстрим*", "*Ланіти*", ломбард "*Товариш*" (таке товаришування сумнівне).

Однак є і позитивно оцінювані фірмоніми, які не тільки не позбавлені оригінальності, а й образні, яскраві, милозвучні: метафоричні – "*Сонечко – все для ваших дітей"* (магазин дитячих товарів), "*Злагода"*, "*Велика ложка"* (продуктові магазини), "*Ковчег"* (зоомагазин); метонімічні назви продуктових магазинів: "*Скринька солодощів"*, "*Апетит"*, "*Олів'є"*, "*Росток"*, взуттєвих магазинів: "*Ваша пара"*, "*Економпот"*, дитячих магазинів "*Дочки-синочки"*, "*Модняшки"*.

Прагнучи досягти ефективної комунікації, номінатори винаходять безліч різних і оригінальних назв для своїх підприємств. Фірмонім стає ефективним, якщо дотримуватись визначених правил: створити чітку концепцію, проаналізувати потенційну аудиторію, виробити необхідні стратегії і тактики, ретельно добирати мовні засоби.

МІЖМОВНІ ОМОНІМИ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ, ПОЛЬСЬКОЇ ТА БІЛОРУСЬКОЇ МОВ)

Автор – Юристовська В. М., студентка групи 416 (УЛ1811)
Науковий керівник – доц. Накашидзе І.С
Дніпровський національний університет залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

Міжмовними омонімами мов називають різні за значенням слова, які збігаються за формою повністю або в основній їх частині. Їх ще називають "фальшиві друзі перекладача". Виділяють два типи "фальшивих друзів перекладача": 1) "повністю помилкові" зі схожою орфографією і семантикою і 2) "частково помилкові" зі схожою орфографією і в основному із загальною семантикою.

Термін "міжмовна омонімія" використовується в сучасній компаративній лінгвістиці для позначення лексики двох і більше мов, які співвідносяться у плані вираження до міри ототожнення і які розрізняються в плані змісту, наприклад: *гора* (укр.) — *гора* (ліс) (біл.), *неділя* (укр.) — *неделя* (тиждень (рос.), *čerstvý* (свіжий) (чес.) — *черствий* (укр.), *kalhoty* (брюки) (чес.) — *колготи* (укр.).

Серед основних причин виникнення міжмовних омонімів виділяють такі:

1. Зсув семантики в процесі розвитку споріднених мов. Слово з мови-предка набуває різних значень у процесі окремого розвитку мов-нащадків, значних розбіжностей у семантиці. У близько споріднених мовах слова спільного походження можуть набувати не просто різних, але й навіть протилежних значень.

2. Зміна семантики запозичення. При запозиченні слова з іншої мови може відбутися зміна його значення, і воно стане неточним відповідником слова-джерела. Нерідко нове значення походить від одного зі значень слова у мові-джерелі.

3. Випадковий збіг (часто трапляється у неспоріднених (чи віддалено споріднених) мовах)

4. Графіка. Наприклад, у писемностях на основі латинської абетки деякі літери і буквосполучення читаються по-різному. В абетках на основі кирилиці розбіжності не такі значні, але вони теж трапляються

Повні чи часткові міжмовні омоніми розрізняються за ознакою внутрішньої форми, їхніми зв'язками з відповідними поняттями та функціонально-стилістичними характеристиками. Вони допомагають з'ясувати складні процеси сходження та розходження лексичного складу української, польської та білоруської мов на різних хронологічних зрізах, особливо у плані їхнього контактування (економічного, політичного, соціокультурного) впродовж століть.

Українсько-польські мовні взаємовпливи простежуються чи не на всіх мовних рівнях: фонетичному, граматичному, лексичному й фразеологічному. Навіть можна знайти сліди польської мови в українській графіці. Загалом, мовні контакти мали позитивний вплив для обох мов, бо збагачували мовну структуру, словниковий склад й усували одноманітність та традиційність, що була притаманна давнім українській та польській мові.

Серед польсько-українських міжмовних омонімів розрізняють:

1. Повні міжмовні омоніми, що розгалужуються на дві підгрупи:

— Такі, що цілком розійшлися у семантиці: укр. *досадний* "який викликає досаду" — польськ. *dosadny* "міцний, виразний, енергійний"; укр. *рихлий* "крихкий або розсипчастий" — польськ. *rychły* "швидкий, ранній";

— Такі, що позначають близькі поняття і мають спільну внутрішню форму: укр. *характерний* А "властивий певній особі, предмету, явищу", Б "притаманний, яскраво виражений" — польськ. *charakterny* "відважний", "рішучий"; укр. *грошовий* "той, що пов'язаний з грішми" — польськ. *groszowy* "копієчний", "дешевий".

2. Повні моносемічні, із спеціалізацією, звуженням значення в одній із мов: укр. *світлиця* "чиста світла парадна кімната в будинку" — польськ. *świetlica* "клуб", "місце в школі для відпочинку після занять"; укр. *печиво* "солодкий виріб" — польськ. *pieczywo* "вироби з тіста взагалі".

3. Часткові омоніми, що виникають у процесі вторинної номінації в результаті метафоричних, метонімічних та асоціативно-деривaційних перенесень: укр. *мозоль* А "утворення, яке виникає внаслідок тертя на шкірі", Б "важка праця" — польськ. *mozyl* "важка праця"; укр. *туша* А "тіло забитої тварини", Б "про велике гладке тіло людини" — польськ. *tusza* "огрядність"; укр. *пачка* "купка предметів", "коробка" та польськ. *paczka* "те саме" та "коробка тютюну", "посилка", "компанія, товариство".

4. Часткові омоніми з родо-видовими відношеннями при полісемії: укр. *овід* "двокрила комаха, личинки якої паразитують в організмі різних тварин" — польськ. *owad* "клас — комахи".

5. Омоніми з різним часовим віддаленням значень, із старінням одного з них, звуженням сфери його функціонування: укр. *гризота* А "душевні страждання, муки", Б "неспокійний, тривожний стан" — польськ. (діал.) *grzyzota* "біль, різь у животі".

Українсько-білоруські мовні контакти розпочалися ще в період Русі в результаті тісних взаємин протобілоруських племен з полянами і Києвом. Такі контакти стали постійними у XIV — XVII ст. в рамках спільної українсько-білорусько-литовської держави — Великого князівства Литовського, у якій державною літературно-писемною мовою була спільна білорусько-українська писемна мова.

Збагачення української писемної практики білорусизмами найактивніше відбувалося саме в цей період. Окремі слова та вирази, які в білоруських виданнях іноді відбивалися непослідовно, в українській писемності стали літературною нормою (*присегнути, седечи, ездечи, навезати, понеделокъ* тощо). Українська мова запозичила такі білоруські слова, як *бадьорий, дьоготь, жлукто* тощо.

Так як українська мова є більш спорідненою з білоруською, ніж з польською, то явище міжмовної омонімії є не таким поширеним. Насамперед омоніми розрізняються за семантикою. Наприклад, укр. *диван* "ліжко" - біл. *диван* "килим"; укр. *бесіда* "розмова —

біл. *бесіда* “бенкет”; укр. *багаття* “вогнище — біл. *багацце* “багатство, достаток”; укр. *з’ява* “поява — біл. *з’ява* “явище”; укр. *лунати* “звучати” - біл. *лунаць* “плинути, витати, парити”; укр. *благо* “добро” (позитив.) - біл. *блага* “погано”; укр. *шмат* “частина” - біл. *шмат* “багато”.

Проблема міжмовних омонімів — це проблема мовознавства, проблема методики вивчення й навчання мови й, головним чином, перекладу. У деяких випадках неправильний переклад омонімічних слів може призвести до певних негативних наслідків, як, наприклад, при перекладі медичних і технічних текстів-інструкцій.